M-2976

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/ अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विक्रम सवंत)	Additional Particulars / Remark
शांती मयूख	-	वेदांग	अपूर्ण	-	3/6	124	संस्कृत	कागद	10	31		

अस्यादृष्टपापविनाशनिदानकेतिकमात्रानिष्टनिवर्त्तकंपापाप्रयोजन
कंवैघ्नंभकर्मशांतिकं॥३॥

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥श्रीगुरुभ्योनमः॥श्रीभै
रवसारपां॥श्रीमहःसेमहःसमाराध्यसमाकर्ण्यगुरोर्गिरः॥समुद्ध
तोनिलकंठेवकुशांतिकपौष्टिकौ॥क्षयादिहरदानोद्दावतिप्रसं
गवारयितुंनिदानकांतं॥आमुष्मिकानिष्ट निवर्तकेतंवारयि
तुमैहकेति॥प्रायश्चित्तेवारयितुंमात्रपदं॥प्रायश्चित्तंत्वामुष्मि
कानिष्टनिवर्तकमपि॥अभिचारप्रत्यभिचारस्वारयितुंपापा
प्रयोजकमिति॥तयोःफलतोहिंसात्वेनतदनुष्ठानेप्रायश्चित्तोक्ते
नि श्चपापप्रयोजकत्वात्॥अनिष्टवर्तकत्वंचशांतिकस्यतन्निदान
पापरूपसामग्रीविघटकत्वेनपुष्टिफलकवैघ्नंकर्मपौष्टिकं॥

अस्यदृष्टपापविशेषनिदानकेतिकमात्रानिष्टनिवर्त्तकंपापप्रयोजन
कंवैद्यंभकर्मशांतिकं ॥३॥
श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ श्रीभै
रवसारपां ॥ श्रीमहसेमहसमाराध्यसमाकर्ण्यगुरोर्गिरः ॥ समुप
तोनिलकंठेवकुंशांतिकपोष्टिकं ॥ क्षयादिहरदानादावतिप्रसं
गवारयितुंनिदानकांतं ॥ आमुष्मिकानिष्ट निवर्तकेतं वारयि
तुमैहकेति ॥ प्रायश्चित्तेवारयितुंमात्रपदं ॥ प्रायश्चित्तं चामुष्मि
कानिष्टनिवर्तकमपि ॥ अभिचारप्रयोगाभिचारवारयितुंपापा
प्रयोजकमिति ॥ तयोः फलतोहिंसात्वेनतदनुष्ठानेप्रायश्चित्तोत्ते
श्चपापप्रयोजकत्वात् ॥ अनिष्टनिवर्तकत्वंचशांतिकत्वंतन्निदान
पापरूपसामग्रीविघटकत्वेनपुष्टिफलकत्वंचंकमपिपौष्टिकं ॥

नि

नि २

तत्रपरिभाषामार्कंडेयपुराणे॥शिरस्नातस्यकुर्वीतदैवंपित्र्यमथापि
वा॥प्राङ्मुखोदङ्मुखोपापिरमश्रुःकर्मचकारयेत्॥तत्रैवदेवार्च्चना
द्वि ४ दिकर्माणितथागुर्वभिवादनं॥कुर्वीतसमगाचम्यप्रयतोपिस
दाँजः॥बृहन्मनुः॥प्राणायाम्यकुर्वीतसर्वकर्माणिसंयतः॥मार्कंडेयः॥ डे ४
॥२१॥ संकल्प्यविधिवत्कुर्यात्स्नानदान[illegible]दि॥देवलः॥मासपक्ष
तिथीनांचनिमित्तानांचसर्वशः॥उल्लेखनमकुर्वाणोनतस्यफ म
भाक्भवेत्॥इतिमासपक्षतिथयः॥प्रयोगाधिकारपिमृतः॥ ॥२१॥
सर्वेपि॥यत्तुअनेकदिनसाध्यकर्मण्याद्यदिनेसंकल्पकालीनं
तिथिमधिकृत्यसेनोक्तिस्यज्योतिष्टोमेनाहंयक्ष्येइत्यादिसंक

वाक्यंप्रयुंजतेयात्रइत्युक्तः॥तत्रतुपदानामन्वयायोगादानर्थक्यं॥
ग२ यद्यपिकेचित्तेनतेनरूपेणाप्रयोगात्तेषांविहितानामेवमासादिमु
ख्येखइतितदपितामानोभावात्॥अविहितमासादिकंआप्या
नाद्रोमासपक्षतिथिनांज्योतिष्टोमणकृदर्शनतादौचमासप
क्षयोरुल्लेखाभावावप्रसंगाच्च॥अतोज्योतिष्टोमादावेकादशमा
दिपदर्पिमांतानामुल्लेखः॥एवमन्यत्रापिद्रष्टव्यं॥अत्रचस्त्रीशूद्राणा
मप्यधिकारः॥श्रावयेच्चतुरोवर्णान्कृत्वाब्राह्मणमग्रतइत्या त३
दिवाक्येषुश्रावणस्यच्छत्सार्थतयारागप्राप्तत्वेनतद्विधौवाक्य
वैयर्थ्यापत्तेर्णिज्यविवक्षयाश्रवणविध्यानात्तेषांपुराणश्रव

णोधिकारेण तान सम्भवात्॥ वैदिकेमंत्राभावे कथं तदस्य कर्म्म
स्वधिकार इति चेत्॥ शृणु धर्म्मेप्सवस्तु धर्म्मज्ञाः॥ सतां धर्म्ममनु
ष्ठिताः मंत्रवर्ज्जं न दुष्यंति प्रशंसां प्राप्नुवंतीति चेति मनुना मंत्रवर्ज
नात्॥ यत्तु मेधातिथिः मंत्रवर्ज्जं तेषु [illegible] उपवासादि
॥२॥ ष्वधिकारार्थमिदं न तु स मंत्रकेषु मंत्रपर्युदासेनाधिकारार्थ
मिति तत्तु अमंत्रकोपवासादिषु श्रवणविधिनैवाधिकारसि
द्धावेतद्वाक्यानर्थक्यापत्तेः॥ अतएव मोक्षधर्म्मेष्वपि मंत्रव ॥२८॥
र्ज्जं न दुष्यति कुर्वाणाः पौष्टिकीं क्रियामिति॥ अत्रैतद्वाक्यस्य
पौराणत्वे न तस्मामान्योपस्थितपौराणक्रियोद्देशेन मंत्रव

र्थे न विघ्नोपोषिकौ मिस्रदेवस्य विंषणत्वेवाविवक्षितत्वात्॥
एवं च मनुवाक्यं स्येतस्य चैवैवक्रतिर्मन्त्रत्वेन कल्प्यते॥ गण स्व
परिसिद्धे॥ आदौ विनायकः॥ पूज्यं अंते तु कुलदेवताः॥ शौनकः॥
पुण्याह वाचनविधिं वक्ष्यामो यथाविधि॥ प्रयोक्तुः कर्मणामा
दावंते चोदये सिद्धये॥ कर्मप्रदीपे कर्मादिषु तु सर्वेषु मातरः
सगणादिपः॥ पूजने यांप्रयत्नेन पूजिता पूजयंति ताः॥ प्रतिमा
रिवा२ सुचतुर्थ्यां सुलिखिता वापटादिषु॥ अपि वाक्षतपुंजेषु नैवेद्यैश्च पृ तर
थिग्विधैः॥ कुड्यलग्ना वसोर्धाराः सप्तवारं घृतेन तु॥ कारयेत्पंचधा
रां वा नातिनिचां न चोच्छ्रिताः॥ आयुष्याणि च शांत्यर्थं जप्त्वात

त्र समाहितः॥ षष्ठ्यः पितृभ्यस्तदनु श्राद्धदानमुपक्रमेदिति॥ प
ष्ठ्य इति कात्यायनं दोषपरं॥ अन्येषां तु नवदेवास्यां अन्वष्टका
स्तु वृद्धौ च गयायां च क्षये हनि॥ अत्र मातुः॥ पृथक् श्राद्धम
न्यत्र पतिना सहेति ना सहेति वचनात्॥ सर्वत्राचार्यो यजमान
॥३॥ समशाखां एव॥ अन्यथाचार्यस्य यजमानशाखाध्ययनाभावेन
छोरविपपदार्थानां निर्वाणावनस्यात्॥ स्वशाखायेवानुष्ठानक
त्तुवैगुण्यं॥ तथा च पराशरः॥ यः स्वशाखां परित्यज्य परशाखां समा ॥३॥
श्रयेत्॥ अप्रमाण्यमृषिं कृत्वा सोंधतमसि मज्जतीति॥ ऋत्विज
स्तु भिन्नशाखा अपि सर्वे यथाचार्यब्रह्मर्त्विजो मधुपर्केण प

स्याः॥ ऋत्विजो वृत्वा मधुपर्कमाहरेदित्याश्वलायनोक्तेः॥ संवरणे
मधुपर्केण ऋत्विजः कर्म कारयेदिति विश्वामित्रोक्तेश्च यो ऋत्विग्य
च्छाखीयं कर्म करोति तच्छाखोक्तेन प्रकारेण कांडानुसमयेन म
धुपर्कं कुर्वंति याज्ञिकाः केचित्तु परे यजमानशाखोक्त्या य
जमाने स्वशाखीया ऋत्विग्भिश्च स्वशाखीयाः पदार्थाः अनेके ऋ
त्विक्षु पदार्थानुसमयेनानुष्ठेया इति तु युक्तं तच्छाखाप्यमनजे
न्यसानस्यांगत्वादेव प्रयोगविधिपरिग्रहाच्च ऋत्विग्भ्यो देयमुक्तं
लिंगपुराणे॥ वस्त्रयुग्मं तथा पुरं केयूरं कर्णभूषणं॥ अंगुलि
भूषणं चैव मणिबंधस्य भूषणं॥ कंठाभरणयुक्तानि प्रारंभेप्व

कर्मे
मेषाः॥ पुरोहिताय दत्वाथ कैश्चिग्ध्यो श्वापि द्रापयेत्॥ प्र आपः प्र
वर्तेस्मिन्निस्यपदरं जल्पात्रं॥ मत्स्यपुराणे॥ यजमानः सपत्नि
कः पुत्रयुतः समन्विताः॥ पश्चिमद्वारमाश्रित्य प्रविशेद्यागमं
डपं॥ संग्रहे॥ समंततश्च सिद्धार्थान्विकिरे द्राक्षोघ्न मंत्रतः प्र
तिष्ठासारे॥ सर्वतः पञ्चगव्येन प्रोक्षयेद्यागमंडपं॥ आपो हि
॥४॥ ष्ठात्र्यचेनैव ततः स्वस्त्ययनं जपेत्॥ अत्र हेमाद्रौ वास्तुप्रजा पु ॥४॥
त्रास मंडपं प्रविश्याथ तोरणादि प्रपूज्य च॥ वास्तुयागं ततः कु
र्यात्प्रासादे मंडपे शिवा॥ वास्तुमंडलकेचैव नैऋत्यां नैऋत्यादि
शि वास्तोष्पतिं ब्रह्माद्यांश्च समर्चयेद्विशारदोत्तरैः॥ वास्तुहि

मस्यभिन्नस्थंडिले कार्यः॥ मुख्यायतने वा॥ तत्रोत्पादोपकु
प्रयोगतया॥ प्रधानसमानतंत्रतया वा॥ शारदातिलके तु होमप
र्वनोक्तः॥ सर्वं च शांतिकपौष्टिकमहादानादि लौकिकाग्नौ का
र्यं॥ श्रौतस्मार्ताग्निप्राप्तौ मानाभावात्॥ यत्तु मनुः॥ वैवाहिके
ग्नौ कुर्वीत गार्ह्यं कर्म यथाविधि॥ पंचयज्ञविधानं च पंक्ति
चान्वाहिकीं गृहीति तत्स्यैवं गृह्योक्तपरं वैवाहिक इति व
दारदं यावद्गृहपातमरणकालीन्यनामप्युपलक्षकं तत्स
जातियसंस्कारस्यैव सादनसावच्छेदकत्वात् यदपि याज्ञ
वल्क्यः॥ स्मार्तकर्म विवाहाग्नौ कुर्वीत प्रत्यहं गृही॥ दा

यत्कालादृते वापि श्रौतं वैतानिकाग्निष्विति तत्रापि सामान्यं स्मा
र्त्तपदं गार्ह्यं तदुपसंक्रियते। एतेनाहवनीयादयो निरस्ताः यदा
हवनिये जुहोति स्यादावग्रेयं प्रतिग्रहे वैदिकत्वसाम्येन वैदि
कस्य दानप्रतिग्रहोपस्थितिवत्तु वैदिकहोमोपस्थितेश्चा
११५॥ यदप्यत्र गार्ह्यं स्मार्त्तमेव श्रौतं च वैतानिकमेवेति नियमे ११५॥
न स्मरसूत्रेपि कर्म्मणि श्रौतस्मार्त्तयोः प्राप्तिसंभाव्यते॥
तथापि न साहवनियावसथ्यत्वादिरूपेण किंतु लौकिक
साधारणसंलग्नत्वेनैव। अवैधाहुते प्रक्षेपे आहवनीय
त्वादिविघातापत्तेश्च अतएव सर्वाधानिन औपासन

भावाद्धोतिलानिकाप्रासेऽप्यतेनगार्हस्थ्यंलौकिकंएवकार्यं
अमुमेवसर्वमर्थंस्मृत्यर्थसारदरदपिसंजग्राह॥गार्हस्थ्यमौ
पासनेकुर्यात्सर्वाध्यानीतुलौकीके॥स्मार्तेचलौकिकेकु
र्याद्धोतंवैतनिकाग्निषुइति॥यत्तुनारायणवृत्तौ॥सर्वाध्यानि
नामीमंत्रोक्तयनादिगार्ह्यंकर्मार्थंस्मार्ताग्निलस्पादनियइ
तिलत्रमस्तलमन्वेष्यं॥यदपिविसानेश्वरोगृहयसेऔपास
नरस्कृच्यते॥तत्रापिमस्तलमन्वेष्यंकातीयरंवातत्॥तस्त
त्रेतथाम्नानात्॥अतरववसविनायकशांतौलौकिकाग्नो

मेवावोचत्॥ अतस्सूत्रस्य तत्त्वं लौकिके एवेति दिक्दर्सरणा
करे॥ शुभपात्रं तु कांस्यं स्यात्तेनाग्निं प्रणयेद्बुधः॥ तस्याभा
वे शरावे पानवेनाभिमुखं वतं॥ गोभिलीये॥ आहुत्यैव हो
तव्यो यो यत्र विहितो नलः॥ तथा लक्षहोमे च वह्निः स्यात्को
॥५॥ टिहोमे तु हुताशनः॥ पूर्णाहुत्यां मृडो नाम शांतिके वरदः सदा॥ ॥५॥
अन्येषु संस्कारादि कर्मसु योगेनामविशेषः प्रयोगरत्ने शेषः॥
होमेषु विशेषो गोभिलीये न मुत्केशो हुंज्जुयान्नातिपा
तितजानुकः॥ उत्तानेनैव हस्तेन अंगुष्ठाग्रेण पीडितं॥

संहतांगुलिपाणिस्तु वाग्यतो जुहुयाज्जुविरिति॥ बहुकर्तृ
के होमे प्रत्याहुति त्यागासत्तेः होमारंभे एव सर्वा देवता
श्चतुर्थ्यंतेनोद्दिश्य सर्वाणि द्रव्याणि त्यजेति होमाद्यादय
इति परिभाषा॥ अथ विनायकस्नापनं॥ याज्ञवल्क्यः वि
नायकः कर्मविघ्नासिध्यर्थं विनियोजितः गणानामधिप
त्ये च रुद्रेण ब्रह्मणा तथा तेनोपसृष्टो यस्तस्य लक्षणानि
निबोधत॥ स्वप्ने च गाहते त्यर्थं जलं मुंडांश्च पश्यति॥ का
षायवाससश्चैव क्रव्यादांश्चाधिरोहति॥ अंत्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैः॥

सोहं कृत्वावतिष्ठति। व्रजन्नपि तथात्मानं मन्यतेनुगतं परैः॥ उप
स्पृष्ट उपहतः॥ स्वप्ने स्रोतसाऽप्यक्रियते तत्र मज्जति वा न स्व
वगाहनमात्रं विवक्षितं तस्य शुभे स्वच्छे स्रोतरात्रं स्यजेश्च
[struck out] तेडालैः॥ प्रसक्षल्ले क्षणान्याह॥ विमनो विफलारंभः
॥८॥ संसीदत्यनिमित्तकः॥ तेनोपसृष्टो न लभते न राज्यं राजनं
दनः॥ कुमारी नैव भर्तारमपत्यं गर्भमंगना॥ आचार्यत्वं श्रो ॥८॥
त्रियश्च न शिष्योऽध्ययनं तथा॥ वणिक् लाभं च नाप्नोति कृ
षिं चापि कृषीवलैः॥ संसीदति कारणं विनादीनमस्कोऽथ
ति॥ एवदुपलक्षणं यस्यादिवं स्वच्छेदृष्टसामग्री स्वच्छेन

तत्प्राप्नोतितस्मात्तदुपक्रांतोवोव्याप्तत्तदुपद्रवपरिहारार्थं च कर्म्मी
हं॥ स्नपनं तस्य कर्त्तव्यं पुण्यवन्हि विधिपूर्वकं॥ अत्र पुर्वेण्ये
न्हीयविशेषेपि विशेषाहे माङ्गोऽस्य विष्णु॥ शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां च
वारेपोधिषणस्य चातिक्ष्णे च वीरनक्षत्रे तस्यैव पुरतोन्यपे
ति। अत्रादौ देवतापूज्योत्तात्रैव। व्योमकेशं तु संपूज्य पार्वतीं
भीमजं तथा। ध्रवक्षस्य पितरं तात अर्कमौरं स्मिरं तथा॥ धिष
णं केदपुत्रं च कौणं लक्ष्म च भारत। विपलं बाहुल्ले यं नंदकस्य
च धारिणामिति व्योमकेशः शिवः। भीमजो गणेशः। आदौ भौ
मः। सितशुक्रः। धिषणो गुरुः। क्ष्मेदपुत्रो बुधः। कौणशनैश्चरः॥

लक्ष्मत वाश्चंद्रः। बाहुल्लेपः स्कंदः नंदकूदकूष्मारीररक्षः। द्विं चगौ
रसर्षपकल्केन साज्येनोत्सादितस्य च सर्वौषध्यैः सर्वगंधैर्वि
लिप्तशिरस्तथा। भद्रासेनोपविष्टस्य स्वस्तिवाच्यादिजाः।
शुभाः गौरसर्षपपिष्टेन कल्केन गोघृतयुक्तेनोत्सादितस्योद्वा
॥८॥ र्तितस्य। सर्वौषध्यानिष्कंदेगपरिसिक्तो कुंकुं मांसाहद्रेदमु
राशैलेयचंदनं। वचाकुष्टं रपुस्ताव सर्वौध्यः प्रकीर्तितः इ ॥८॥
ति सगंधैश्चंदनकुंकुमागरुकस्तूरिकाजातीफलादिभिः।
त वेष्टयांसि वस्त्रप्रपच्छादितश्रीयणीपीठभद्रासनं स्वस्तिवाच्याः
स्वस्तिवाचनीयाः। ब्राह्मणद्वारा स्वस्तिवाचनं कारयेदि

सर्वौषधीः ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मिकात्संगमाद्ध्रदात्मृत्तिरोचनां ॥
गंधगुग्गुलं चाप्सु निक्षिपेत् ॥ या आहृता एकवर्णैश्चतुर्भिः क
लशैर्ह्रदात् ॥ चर्मण्यानडुहे रक्ते स्थाप्य भद्रासनं ततः आनडु
हं चर्म चर्वेद्यां प्राग्ग्रीवमूर्ध्वलोमं च स्थाप्यमिति विसानेश्वरः ॥
या अपः ते चत्वारो पि कलशा भद्रासनात्पूर्वादि चतुर्दिक्षु स्था
प्याः इति सांप्रदायिकाः ॥ पूर्वादिकूर्च्यपावस्थितं कलशोदकेनाभि
षेकः क्रमेण मंत्रानाह ॥ सहस्राक्षं शतधारं ऋषिभिः पावनं कृतं
तेन त्वामभिषिंचामि पावनीः पुनंतु ते । भगं ते वरुणो राजा भ
गं ते सूर्यो बृहस्पतिः । भगमिंद्रश्च वायुश्च भगं सप्तर्षयो ददुः ॥

यत्तोके शेषु दौर्भाग्यं सीमंते चमस्तूनि॥ ललाटे केशपोरक्षणा रा
प स्वं [illegible] तुले स हा॥ सह स्तो स्वं बहु शान्ति कं पावनी यीस्य नं तर
पाप इति शेषः॥ भगं कल्याणां दौर्भाग्येम कल्याणी॥ उद् ग्दि वस्थि
नी त्रिषेके पूर्वां त्रीय एव मंत्रः॥ सर्वैश्वर्यतु र्थमिति विसोनेश्व
२२।८ रो त्सलिंगात्॥ क्रिंचा स्नातस्य सार्ष यंते लं स्तुवे चौदुंबरेणा तु॥ २२।८
जुहु यात्मस्तूनि कुशान्सव्येन परिगृह्य च॥ सव्य पाणीगृहीत
कुशांत हिते सार्षपते लमदुं बरनिर्मितेन स्तुवेण यजमानम
स्तूनि जुहुया द्वा चार्यः॥ मिति श्व सं मितश्चे वतथा रा ले ब्रह्मै
दौ॥ कूष्मांडो राजपुत्रा श्चे यंते स्वाहा समन्वितेः॥ नाम भि

बलिमंत्रैश्चनमस्कारसमन्वितैः॥नमस्तुस्तिस्वाहेति चतुर्थ्यैए
तानिषट्विनायकनामानिइति विसानेश्वरः॥अपरार्कस्तु
स्मालकटंकटइत्येकवचनानंतंपपाठ॥तेननतेनमतेपंचैवाहुत
योभवंति॥अत्रलौकिकाग्नौस्थालीपाकविधिनाचरुंसृत्वातेन
एवाहुतिषट्कंहुत्वेंद्रादिदशलोकपालेभ्यः स्वस्वनाम्नाबलिं
दद्यात्॥इतिमिताक्षरायां तत्रचरुहोमेइंद्रादिभ्योबलिदानेच
मूलंचिं[illegible] अंते स्वाहासमन्वितैर्नामभिर्जुहुयात्॥नम
स्कारसमन्वितैश्चमित्यादिभ्यो बलिंदद्यात्॥इति वक्ष्यमा
णेनसंबोध्यतइतितुयुक्तं चदद्याचतुष्पथेश्चकुशानास्ति

यैः सर्वशः प्रतिप्रतास्तुल्लानांश्च पल्लौदनमेव च ॥ मत्स्यान्य
क्वांस्तथैवामान्मांससमेतान्दैवेवतापुष्पं चित्रं सुगंधीच सुरांच
विविधामपि ॥ मल्लकं परिकापूपास्तथैवोंडकस्रजः ॥ दध्योना
पायसंचैवगुडपिष्टतु समोदकं ॥ तान्सर्वान्समाहृत्य भूमौ प्र
त्वा ततः शिरः ॥ प्रतीष्टतान्सप्रदद्यहतान्पल्लपाल्लौदनः ॥ ॥१०॥
तिल्लपिष्टमिष्टओदन इति मिताक्षरो यां अपक्वमासमिश्र
ओदन इति तु युक्तं ॥ पल्ल्लं कव्यमामिषपतिकोशात् ॥ आमान्न
क्वान्नमांससमेतावदेवतु ॥ पक्वमपक्वंचामांसमन्यद्विस्यर्थः ॥
त्रिविधासुरागौडीपैष्टीमाध्वीच मल्लकं कंदाकारोभक्ष्य

विशेष इति मिताक्षरायां स्वरूपत एव ग्राह्यमितु युक्तं ॥ उ
भयं मपि ग्राह्यमिति मेरुपर्वे ॥ अपूपा अभ्यस्ते हम कागो
धूम विकारा इति विज्ञानेश्वरः ॥ उंडेरे कोः पिष्ट विकारा न
वि बास्ते प्रोक्ताः स्वजइ स्फुच्यंते ॥ गुडपिष्टं गुडमिश्रं शा
ल्यादि पिष्टं ॥ अत्र सुरामांसं चा ब्राह्मणा विषयं ब्राह्मणोस्तु
मांस सुरास्थाने सलवणपायसं दुग्धं च ग्राह्यं ॥ पासं लव
णोपेतं मांसस्थाने प्रकल्पयेत ॥ दुग्धं लवणसामिश्रं सुरा
स्थाने प्रकल्पयेदिति महार्णवादिषु विनायकाबिकागायत्री
भ्यां विनायकमंबिकां चेनमस्कृत्य पूलद्रव्यजातं तयोरग्र

तउप स्कृत्यतत्सर्वं कृत्वा शूर्पे निधायचतुष्पथे शूर्पे संस्थाप्य बलिं
दद्यादेतैर्मंत्रैः बलिंग्र ॐ इमं देवा आदित्या वसवस्तथा॥म
रुतोथाश्विनौ रुद्राः सुपर्णाः पन्नगाग्रहाः असुरा यातुधा
नाश्च पिशाचा मातरोरगाः॥ शाकिन्यो यक्षवेताला योगिन्यः
॥११॥ पूतनाशिवाः॥ जृंभकाः सिद्धगंधर्वा नागा विद्याधरा नगाः॥
दिक्पाला लोकपालाश्च ये च विघ्नविनायकाः॥ जगतां शांति ॥११॥
कर्तारो ब्रह्माद्याश्च महर्षयः। मा विघ्नं मा च मे पापं मा संतु प
रिपंथिनः॥ सौम्या भवंतु तृप्ताश्च भूताः सुरवावहाः॥ दद्या
दित्यत्रापि देहलीं हृदि पवदन्वेति॥ विनायकस्य जननि मुप

तिष्ठ तलोंबिका॥ दूर्वासर्षपपुष्पाणां दत्वार्घपूर्णमंजलिं॥ अ
नंतरं विनायकमंबिकां च दूर्वाधंजलिं महर्षे चद्योपतिष्ठते
तउपस्थानं मंत्रं माहा। मां रूपं देहि यशो देहि भगं भगवति देहि
मे। पुत्रां देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे॥ देहि मे भगव
न् भगमिस्य विनायकमुपतिष्ठते॥ इति विसोनेश्वरः॥ अ
मत्रौ विनायकोपस्थानं परत्वां विनायकोपस्थानं कार्यमित्याह॥ किं
चा ततः शुक्लांबरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनेः॥ ब्राह्मणान्भोज
यद्द्याद्वस्त्रयुग्मं गुरोरपि गुरोराचार्यो। आशिशवादक्षिणामपि
एवं विधं कर्म कुर्वतः फलमुक्तं॥ एवं विनायकं दत्वा ग्रहांश्चैव वि

ध्यानतः॥ कर्म्मणांफलमाप्नोतीश्रीच माप्नोत्यनुत्तमं॥ स्याः क
र्म्मांगत्वेनपोषितं॥ येनचवर्णचतुष्टयस्याप्यत्राधिकारः॥ शू
॥१२॥ द्रस्यतु मंत्रवर्ज्जैतान्॥ प्रकुर्य्यान्मंत्रवर्ज्जेन॥ दुष्यंति कुर्वाणाःपो
षिकींक्रियामिति मोक्षधर्मेश्चवणान महार्णवे पिप्पलमा
दि नस्तु शूद्रश्चैतिवदन्॥ तस्याधिकारमाह प्रेति॥ इतिविनायक
शांतिः॥ अथप्रयोगः॥ कर्त्ता देशकालौ संकीर्त्य मुकककर्म्मणो ॥१२॥
निर्विघ्नतासिध्यर्थं मुख्यसर्गनिवृत्यर्थं वा विनायकस्नपनं
करिष्येइति संकल्पयेत्॥ ततः पुण्याहवाचनादिचनांदिश्रा
द्धांतंच योत्तु कुर्यात्॥ अपरे पुण्याहवाचनंनेछंति॥ अग्ने

तस्यकर्त्तव्ययात्र॥ अथाचार्य ऋत्विक्। चतुष्टयं च वृणुयात्। ऋ
त्विजो नसं। तांतिके चित्। तदाचार्य एव। वक्ष्यमाणमभिषेकं कुर्यात्॥
ॐ ये मा नः प्रतिमास्य क्षतं पुजेषु वा ति। त्रावं पार्वतीं गणेशं वसुदे
वं केतुं अर्कं भौमं। शुक्रं। गुरुं। बुधं शनिं चंद्रं। राहु स्कंदं दक्षं चावा
स्य पूजयेत्॥ तथाचार्यः पंचवर्णैः रजैः पूर्वादि चतुर्दिक्षु चत्वा
रि मध्यस्थं वे यांचैकमिति स्वस्तिकं पंचमालिख्य मध्यस्थस्व
स्तिकोपरि यान्तु उहंर तं चर्मं प्राचीनग्रिवम् ऊर्ध्व लोम संस्थाप्य त
स्योपरि श्रीपिठं संस्थाप्य सितेन वाससाच्छादयेत्। एत ऋग्र
सनो मिति। अथ चर्षस्वस्तिके चर्षके पूर्वादि दिक्षु चयारोपि।

ऋत्विजः कलशान् संस्थापयेयुः। आचार्यो वा तत्रायं प्रकारः।
॥१३॥ महीद्यौः पृथिवी चनेति भूमिं स्पृशन् संप्रार्थ्य। ओं षधयः सं
मितियवान् क्षिप्त्वा। आकलशेषु धावतीति तेषु कलशं संस्थाप्य इमं
मे गंगे इति तीर्थोदकेनापूर्य गंधद्वारामिति चंदनागरु कस्तुरिक
र्पूर गोरोचनादीन् गंधान् गुग्गुलं च निक्षिपेत्। या ओंषधि
रिति सर्वौषधीः। ओंषधयः संमिति यवान्। काण्डात्काण्डादिति ॥१३॥
दूर्वाः। अश्वत्थे व इति पंचपल्लवान्। स्योना पृथिवीत्यनेन उद्धृ
तासि वराहेण कृष्णेन शतबाहुना। मृत्तिके हर मे पापं यन्मया
दुष्कृतं कृतमित्यनेन च पंचमृद्गः क्षिपेत्॥ याः फलिनीरिति

फलं। सहस्राणि तिपंचरत्नानि हिरण्यपलपमिति हिरण्यं ॥ युवा सु
वासा इत्यनेन वस्त्रपरिकृत सूत्रे पा च वेष्टयेत् ॥ पूर्णाद र्वैति धा
न्यपूर्णपात्रं कलशोपरि निदध्यात् ॥ अत्र वरुणावाहने प्र
जानेपि केचिदाहुः ॥ ततः कलशे सर्वे समुद्रा इति गंगाद्यावाह
नं ॥ ततः कुंभाभिमंत्रणं ॥ कलशस्य मुखे विष्णुः कंठे रुद्रः समा
श्रिताः ॥ मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥ कुक्षौ तु
सागराः सप्त सप्तद्वीपा वसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः
सामवेदोह्यथर्वणः ॥ अंगैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्री
ता इति ॥ ततः कुंभप्रार्थना ॥ देवदानवसंवादे मथ्यमाने महो

दध्यौरुत्पन्नोसि तदा कुंभ विघ्नतो विष्णुना स्वयं॥ त्वं तोये सर्वती
र्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः॥ त्वयि तिष्ठंति भूतानि त्वयि प्रा
णाः प्रतिष्ठिताः॥ शिवस्वयत्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः॥ आ
दित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः॥ त्वयि तिष्ठंति सर्वे
१४॥ पियतः कामफलप्रदाः॥ त्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलो ॥१४॥
द्भव॥ सांनिध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदेति॥ ततो ऋत्वि
जः आनो भद्रेति शांतिसूक्तं पठेयुरिति केचित्॥ आनोभ
द्रेति शांतिसूक्तस्य राहुगणो विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आद्याः सप्त
मी च जगत्यः षष्ठी विराट् शेषास्त्रिष्टुभः शांतिसू

त्तं जपे वा विनियोगः॥ आनोभद्राः ऋ आनोवातः प्रवि तामित्रा
दिकां वातस्मिन्नेव समये आचार्यो भद्रासनस्योत्तरत
ईशान्यां वा वस्त्राद्यादितपीठे विनायकप्रतिमां मं विक्रा
गतिमां चाग्न्युत्तारणपूर्वं प्रतिष्ठाप्य षोडशोपचारैः प्रत्ये
दिति निर्बंध्य दृतः॥ तत्र विनायकमंत्रः॥ गणानां त्वा गृत्स
मदो गणपतिर्जगति गणप[illegible]यावाहने विनियोगः॥ ॐ
गणानां त्वा ॐ तत्पुरुषाय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि॥ तन्नो
दंतिः प्रचोदयात् इति वा गौर्यास्तु गौरीर्मिमाय दीर्घतमा
दमा जगति गौर्या वाहने विनियोगः॥ गौरीर्ममोय सुमगा

यैविद्महे कामामालिन्यै धीमहि॥ तन्नो गौरि प्रचोदयादिति॥ अ
त्र मिताक्षरायां च स होमप्रवृत्तः॥ शिष्याध्ययनं कुर्वंति तस्मिन्पक्षे।
आचार्यो गृह्योक्तविधिना कुंडे स्थंडिले वाग्निं प्रतिष्ठाप्य पा
देशमात्रं समिद्द्वयमादायास्मिन्होमे देवतापरिग्रहार्थम
न्वाधानं करिष्ये इति संकल्प्य चक्षुषि आज्येनेत्यंतमुक्त्वा अत्र
॥१५॥ प्रधानमितं संमितं शालं कटंकटं कूष्मांडं राजपुत्रमेताः प्रधा
नदेवता एकैकया चर्वाहुत्या यक्ष्ये द्रोणपा स्विष्टकृतमित्यादि
ध्यालोकनांवदध्यात् अपरार्द्धं मतैतु पंचैवाहुतस्तन्मतेन्वा ॥१५॥
धानेहोमद्रव्येचतथैवातुसंख्यायां। ततः परिसमुह्य नादि चक्ष
पर्णांते स्वस्थालीपाकवत् लोलीदरतेन गौरसर्षपकल्केनोद्वर्ति

तागं सर्वैषधिभ्यरोः कस्तुरिकागरुचंदनादिभिर्विलिप्तशि
रषं यजमानं माचार्यो भद्रासने उपवेशायत् ।ततो यजमानः
स्वस्तिवाचनं कुर्यात् ॥ अनंतरं रूपगुणशालिनिभिः सु
वासनिभी निराजनं कारयेत् ॥ ततो भद्रासनात्पूर्वदेशा
वस्थितं कलशमादाया भिषिंचेदाचार्यः मंत्रश्च्या सहस्राक्षं
शतधारमृषिभिः पावनं स्रतं । तेनत्वामभिषिंचामिपावमा
नीः पुनंतु ते ।ततो दक्षिणादेशावस्थितं कलशमादाय ।भगं
ते वरुणो राजा भगं सूर्यो बृहस्पतिः ।भगमिंद्रं वायुश्च भ
गं सप्तर्षयो ददुः इत्यनेनाभिषिंचेत् ।ततः पश्चिमदिगवस्थि

॥१६॥ तमादाय यत्तेशेषु द्वौर्भागं सीमंतेच यच्चमूर्द्धनिल्ललाटके शा ॥१६॥
चोरक्ष्णोरापस्ताघ्नंतु ते सदेति। ततनुदकके शावस्थितं कु
लशमादायपवौचैस्त्रिभिर्मंत्रैरभिषिंचेत्॥ व्रहत्यराशा
रे पान्येपि मंत्रा उक्ताः॥ एतद्वै पावनं स्नानं सहस्राक्षमृषि
स्मृतं॥ तेनत्वाशातचारेण पावमान्यैः पुनंतु मां॥ शक्रादि दश
दिक्पाला ब्रह्मेशाः केशवादयः॥ आपस्ताघ्नंतु द्वौर्भाग्यं
शांतिय च्छंतु सर्वदा स्तु मित्रियान आप ओषधयः संतु दुर्मि
त्रिय स्तस्मै संतु॥ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः॥ समुद्रा गिर
योनद्यो मुनयो श्च पतिव्रताः॥ द्वौर्भाग्यं घ्नंतु ते सर्वे शांतिं यच्छ

तुसर्वेशापादगुल्फोरुजंघादौनितंबोदरनाभिषु॥ स्तनोरस
बाहुहस्ताग्रग्रीवाअंसाघ्रिसंधिषु॥ नासाललाटकर्णभ्रू
केशांतेषु च यूस्थितं॥ तदायोषेतु दौर्भाग्यं शांतिपवंतु
सर्वदा॥ इत्यतैरप्यभिषिंचेदिति केचित्॥ चतुर्थे कलशाभि
षेचनएवैतेपठनियाः॥ अथाचार्यो यजमानस्यपश्चिमत
स्तिष्ठन् सव्यपाणिगृहीतकुशांतं यजमानशिरसि ओदुं
बरेणास्रुवेण सार्षपतैलं जुहुयात्॥ ॐ मितायस्वाहा॥ य
जमानो मितायानंदनमेति यजेदेवं सर्वत्रापि ॐ मिताय
स्वाहा॥ ॐ शालीयस्वाहा॥ ॐ कटंकटायस्वाहा॥ ॐ कु

षांगायं०ॐ राजपुत्रायेति॥ अथाचार्यो मधुर्चेनाय भागांतं दर
व्वीं बलं ग्रामिंतीं दिश्य एव जुहुयाद्यजमानस्तु पूर्वे वत्सजेत्‌॥
यः स्विष्टकृदादि प्राणिता विमोकांतं कर्मशेषं समापयेत्॥ य
षेकृ६ जमानस्तु भिंशालायामिंद्रादिदशदिक्पालेभ्यो नाम्नादिक्षु
विदिक्षु च बलिं दद्यात्॥ एतानि च अग्नि स्थापनं चरु होमं दि
॥१८॥ क्पाल बलिदानानि मिताक्षरामनुरभ्योक्तानि॥ ततो मिताक्षर
एव बलिर्नैमित्तिपायसेन मितादिभ्यो माषभक्तेन बलिं दद्याद्वि ॥१८॥
नायकांबिकयोर्यतः सक्तु दधि हरित तंडुलानां मांसेन तिलपि
ष्टेन वा मिश्रमोदनं मत्स्यमांसं पक्वमपक्वं च गौडी पैष्टी माध्वी

तित्रिविधोसुरा-यत्राह्मणस्यमांसस्थानेसलवणंपायसंसुरास्था
नेसलवणंदुग्धं चित्रं पुष्पं सुगंधिद्रव्यं मूलकं पूरिकाः अपु
पाउंडेरकृज्यं स्रजः॥ ३ ध्यान्नेपायसंगुडमिश्रितंतंदुलादिद्र
व्येपिष्टंमोदकाश्च पात्रेसंस्थाप्यतत्पुरुषायविद्महइतिमंत्रे
णविनायकायसुभगायैविद्महइतिमंत्रेण-चांबिकायैनिवे
दयेत् ततःशिरसाभूमिंगत्वापुष्पयुतंर्घ्यंसुरूषायेतिमंत्रेण
विनायकायसुभगायैरत्नंबिकायै-चदद्यात्॥ ततोदूर्वासर्ष
पपुष्पाणांपूर्वोक्तविनायकमंत्रेणविनायकांजलिंदद्यात्॥
अंबिकायैतन्मंत्रेणतथैवदद्यात्॥ ततोविनायकमंबिकांच

चोपतिष्ठेतमंत्रस्तुरूपं देहि यशो देहि भगं भगवति देहि मे ॥ पु
त्रां देहि धनं देहि सर्वान्कामांश्च देहि मे ॥ अस्मिन्मंत्रे भगं
भगवन्देहि मे इत्यूह्य विनायकमुपतिष्ठे ॥ अथाचार्यो नूत
॥१८॥ नशूर्पे सर्वमुपहारशेषं संस्थाप्य चतुष्पथं गत्वा तत्र गोमये
नोपलिप्य कुशानास्तीर्य तत्र शूर्पं प्राङ्मुखौ संस्थापयेत् ॥
यजमानस्त्वेतैर्मंत्रैर्बलिं दद्यात् ॥ बलिं गृह्णन्त्विमं देवा आ ॥१८॥
दित्या वसवस्तथा ॥ मरुतोथाश्विनौ रुद्राः सुपर्णाः पन्नगा
ग्रहाः ॥ असुरा यातुधानाश्च पिशाचा मातरोरगाः ॥ शाकिन्यो य
क्षवेताला योगिन्यः पूतनाः शिवाः ॥ जृंभकाः सिद्धगंधर्वा

नागा विद्याधरा नगाः ॥ दिक्पाला लोकपालाश्च विघ्नविनायकाः ॥
जगतां शांतिकर्त्तारो ब्रह्माद्याश्च महर्षयः ॥ माविघ्नं मा च मे पापं
मासंतु परिपंथिनः ॥ सौम्याभवंतु तृप्ताश्च भूतप्रेताः सुखाव
हाः ॥ इति वेदादित्यवसुमरुदश्विरुद्रसुपर्णपन्नगग्रहासु
रयातुधानपिशाचमातृगणशाकिनियक्षवेतालयोगिनिपूत
नाशिवस्कंभकसिद्धगंधर्वनागविद्याधरदिक्पाललोकपाल
विघ्नविनायकजगच्छांतिकर्तृब्रह्मादिमहर्षिभूतप्रेतेभ्यो इदं
३ नममैति यागः ॥ अनंतरं यजमानः प्राङ्मुखोपविष्टउदङ्मुखाया
यौदिनरपतज्ञइत्यो आचार्याय वासो युग्मरूपं ऋत्विजां यथाश

त्तिंदक्षिणां दद्यात्॥ ततउत्तिष्ठब्रह्मस्पतरस्यनेन इयांतु देवगणा
इत्यनेनचविनायकमंबिकाचोद्यापविसर्ज्यप्रतिमादिसर्वां
सामग्रीमाचार्याय दद्यात्॥ ततोयथाशक्तिभूयसींदद्यात् दी दक्षिणा
नानाथेभ्यो दत्वा यथाशक्ति विनायकप्रीत्यर्थमंबिकाप्रीत
येच ब्राह्मणान् भोजयित्वा संकल्पवाचयस्येस्मरस्येसाद्युक्त
॥१२॥ न्येनातिरिक्तं सर्वं संपूर्णमस्त्विति तान् संप्रार्थ्य तैरनुज्ञातः ॥१२॥
सुहृद्युतोभुंजीत॥ ॥ ॥श्रीमत्शंकरभटसूरिसूनुभट्टनी
लकंठरतो भगवंत भास्करे शांतिमयूखे विनायकशांतिप्रकृ
तिः समाप्तः॥५॥ ॥अथ ग्रहयज्ञः॥ स्कांदे॥ देवदानवगंधर्व

यक्षस्सकिन्नरः॥पीड्यंते ग्रहपीडाभिः किं पुनर्भूविमानवाः॥श
नैश्वरेण सौदासो तमांसे विनियोजितः॥राहुणापीडितोराजा न
लो भ्रांतो महितले॥ अंगारकेण विध्वंशे येन रामो राष्ट्रान्निर्वासि
तः॥ अथ येन रावणो नष्टि रणपंकगृहीतः॥रविणा सप्तमस्था पु
ने रावणो विनिपातितः॥गुरुणा जन्मसंस्थेन हतो राजा सुयो
धनः॥पांडवा बुधपीड्यां विकर्मणि नियोजिताः॥षष्ठेनो राजन
स्यायुक्ते हिरण्याक्षो निपातितः॥एते चान्ये च बहवो ग्रहदोषैस्तु
पीडिताः॥ ॥याज्ञवल्क्यः॥ ॥ग्रहाधीनान्नरेंद्राणामुच्छ्रायाः प
तनानि च॥भावाभावौ च जगतस्तस्मात्पूज्यतमा ग्रहाः॥प्रयो

गपारिजातउत्पलैःपरिमलैः॥ ॥कार्यारंभेषुसर्वेषुप्रतिष्ठास्वध्व
रेषुच॥ ॥नववेश्मप्रवेशानगर्भाधानादिकर्मसु॥आरोग्यस्ना
नसमयेसंक्रांतौरोगसंभवे॥अभिचारेचयःकुर्याद्ग्रहपू
जांविधानतः॥सोभीष्टफलमाप्नोतिनिर्विघ्नेननसंशयइति॥
॥२०॥ श्रीकामःशांतिकामोवाग्रहयज्ञंसमाचरेत्॥वृष्ट्यायुःपुष्टि
कामोवातथैवाभिचरन्नपि॥मात्स्ये॥ग्रहयज्ञस्त्रिधाःप्रोक्ताः ॥२०॥
पुराणाःश्रुतिकोविदैः॥प्रथमोयुतहोमःस्याल्लक्षहोमस्ततःप
रः॥तृतियःकोटिहोमस्तुसर्वकामफलप्रदः॥ग्रहस्योत्तरपू
र्वेतांमंडपंकारयेद्बुधः॥रुद्रायतनभूमौवाचतुरस्रमुदक्प्लु

वं॥ दशहस्तौ मध्यष्टौ वा हस्तान् कार्यो द्विधा नतः॥ तस्य द्वाराणि
चत्वारि कर्तव्यानि विचक्षणैः॥ स्कंदे॥ नवग्रहमखे कुंडं हस्तमा
त्रं समुभं॥ चतुरस्रो मध्ये हस्तं योनिवक्त्रं समेखलं॥ योनिरे
व वक्त्रं यस्य तत् पुत्रादिकामनया तु योन्याद्याकारा अपि भवंति॥
चतुरंगुलविस्तारा मेखला तद्वदुच्छ्रिता॥ अत्र विशेषोपदेशादेवै
व मेखलामास्ये॥ वितस्तमात्रा योनिः स्यात् षट्सप्तांगुलवि
स्तृता॥ कूर्मपृष्ठोन्नता मध्ये पार्श्वयोश्चांगुलोच्छ्रिता॥ गजोष्ठव
च्छीतद्वत् आयता च्छिद्रसंयुता॥ मेखलोपरि सर्वत्र अश्वत्थद
ला सन्निभा॥ एवं कुंडं च मंडपेशानभाग उदिच्यां भागे तु प्त आ वेदिं

प्रकल्पयेदित्याह॥ अत्र चतुरस्रमित्यनेन क्षत्रियादिपुरस्का
रेण विहितानामाकारविशेषाणां स्त्रीपुरस्कारेण विहितस्य
योन्याकारस्य निवृत्तिः यौनेपुत्राः स्तुभंदलैकाभरस्याघाः
कौम्यास्त्राकारा लवंस्येच॥ वेद्यां विशेषमाह गोभिलः॥ कुंड
स्य प्रागुदिच्यादिजन्मेसिध्यर्थं ग्रांसर्थं वायवेनात्विति यत्त
॥२१॥ ।वेदि [redacted] स्थंडिले पक्षेपि कार्या॥ वसिष्ठः॥ त्रिखेदषरक्तं
पमवेदिकोपरितंतुलैः॥ अत्रैकाग्निब्रह्मचार्यपक्षमुक्तौ ते ॥२१॥
षां नवसंख्याकुंडभुतत्तद्धहीकारांश्चाह प्रयोगपारिजाते
भगवान्॥ मनोरमेषु चौदेशो होमस्थालमलंदत्तो॥ दत्ता

तुसंवृत्तापत्रासोग्रहस्यानं प्रकल्पयेत् ॥ तन्मध्ये भास्करं स्थान
भवेत्पूर्वोत्तरे बुधः ॥ पूर्वास्मिन्भार्गवस्थानं सोमो दक्षि
णपूर्वके ॥ दक्षिणस्यां कुजस्थानं राहोर्दक्षिणपश्चिमे ॥ श
नेस्तु पश्चिमस्थानं केतोरुत्तरपश्चिमे ॥ उत्तरस्यां गुरोः स्था
नमेवं च स्थंडिलं भवेत् ॥ स्थंडिलमध्ये ॥ भास्करस्याच
र्तं स्याच्चंद्रस्य चतुरस्रकं ॥ कुजस्य तु त्रिकोणं स्याद्बाणाका
रं बुधस्य च ॥ गुरोर्दीर्घं चतुष्कोणं पंचकोणं सितस्य तु ॥ चापा
कारं शनेराहोः शूर्पं केतोर्ध्वरा स्मृति ॥ नवधा विभजेद्भिंश्वे
तकर्मविधानतः ॥ ऋत्विजश्च यथायोग्यं कुंडेषु ब्राह्मणाः प

कूः॥ अथ सर्वेषां जुहुयात्॥ सूर्यं पावक रुद्र कान्॥ ऋषि जो जु
हुयुः सर्वे स्रुवेणैव पृथक्॥ अथैतु शाकलान् गृह्य समारोप
णमग्निषु प्रधानाग्नौ निधायामानि स्येहोमं समाचरेदिति॥
अत्रैवं च स्थंडिलं भवेदिस्यनेन स्थंडिलानां कुंडानां च अका
॥२२॥ रस्तत्र दिक्ष्वग्निवेश्योक्तः ब्राह्मणाः पृथग्गि स्यनेन नवाचार्या ब्रा ॥२२॥
ह्मणाश्च नवेत्युक्तं॥ अत्रार्थ संक्षेपः॥ प्रयोगपारिजाते॥ मध्य
कुंडे स्मार्ताग्निं अप्रणीय ततो नवाचार्या अष्टसु कुंडेषु प्रणीया
न्यभागांते॥ कौदिसमिद्भिर्गुडोदनं॥ दिहविर्भिः राज्येन चरहा
दिमंत्रैर्हुत्वा व्यस्त समस्त व्याहृतिभिश्च तिलान्हुत्वा स्विष्टकृ

त्वाद्विहोमं शेषं दत्वा पूर्णाहुतिं जुहुयादिति कुंड मुक्तो स्कांदे ॥ त
स्य चोत्तरपूर्वे स्थंडिलं हस्तमात्रकं ॥ त्रिवप्रं चतुरस्रं च वित
स्त्युच्छ्रयसंमितं ॥ स्थंडिलं वेदिः ॥ वप्रो मेखला ॥ मात्स्ये ॥ द्वि
रंगुलोच्छ्रितो वप्रः प्रथमः समुदाहृतः ॥ त्र्यंगुलोच्छ्राय संयुक्तं
वप्रद्वयमथोपरि ॥ द्व्यंगुल स्तत्र विस्तारः सर्वेषां कथितो बु
धैः ॥ तत्र ग्रहानाह याज्ञवल्क्यः ॥ सूर्यः सोमो महीपुत्रो सोम
पुत्रो बृहस्पतिः ॥ शुक्रः शनैश्चरो राहुः केतुश्चेति ग्रहाः स्मृ
ताः ॥ स्कांदे ॥ नवग्रह मखे ब्रूयात् ॥ ऋत्विजः श्चतुरः शुभा
न् ॥ अथ वा चैकमभ्यर्च्य विधिना ब्राह्मणान्तह ॥ त्रिविध्यमपि

नवग्रहमुपक्रम्य वशिष्ठस्तु षोडशब्राह्मणान् सुद्धान् दंभान्
तविवर्जितान्॥ तेषां मध्ये श्रेष्ठतममाचार्यं तं प्रकल्पयदिति॥
अत्र पारिजाते नवाचार्याः एको ब्रह्मणः षड्विजा वा आचार्योयो
न मध्ये श्च ग्रहार्चनं फलं तत इत्युक्तेः॥ आचार्यं कुर्मः एकं वृ
व कुर्यात् परे त्वारं भमाह॥ वेन्ना ग्रहदक्षिणापि तेभ्य एव
॥२३॥ देयाइत्याह्युक्तं॥ तदयुक्तं॥ उपक्रमः एकाचार्यस्य श्रुतेराचा ॥२३॥
र्याणाचार्यसमुदाये प्राप्तात्वात्॥ उपदधातीति वल्लिंगस
मवायमात्रेणानवम्याइत्सूपसंहारस्य पद्योपपतेः॥ उपक्रमे
पि यद्यप्याचार्यस्य संस्कार्यस्यैकत्वमविवक्षितं तथा
प्याचार्यस्य श्रुतत्वाभावादुपयोगाभावात् संस्कार्यत्वानुपपत्तेः

ब्रत आचार्यः स्वकर्म्म कुर्याद्दिति॥ कल्पित वाक्य उपादेय
वादाचार्यस्य भवत्यकं विवक्षितं॥ उपपादितं॥ चेदमध्व
र्युं वृणीते॥ होतारं वृणीते पुरोहितं वृणीते॥ इत्यत्र मिश्रे
जन्मभूर्गोत्रमग्निश्च वर्णस्थानं मुखानि च॥ योसौ यो कुत
ते शांति यत्तास्तेनावमानितो॥ तत्र वर्णजन्मनी आह दामो
दरीयवृत्त उपराशरः॥ रक्तः कश्यपजो भानुः शुक्लो ब्रह्मसु
तः शशी॥ रक्तो रुद्रसुतो भौमः पीतः सोमः सुतो बुधः॥ पीतो
ब्रह्मसुराचार्यः शुक्लः शुक्रो भार्गवोद्भवः॥ कृष्णः शनिरविपुत्रः
कृष्णो राहुपत्र आपतेः॥ कृष्णः केतुः कृष्णान्त्यः कृष्णः पापास्य

योप्यमि॥स्कोंदे॥उत्पनोर्कः कलिंगेषु यमुनायांच चंद्रमाः॥अं
गारकस्त्ववंत्यायांमगध्यायां हिमांशुजः॥सैंधवेषु गुरुर्जातः शु
क्रो भोजकटे तथा॥शनैश्चरस्तु सौराष्ट्रे राहुर्वैराटिनांपुरे॥
अंतर्वेद्यां तथा केतुरित्युता ग्रहभूमयः॥यस्य यस्य च यज्जो
त्रं तत्तद्वक्ष्याम्यतः परं॥आदित्यः काश्यपे गोत्रे आत्रेयश्चंद्र
॥२५॥ माभवेत्॥भारद्वाजो भवेद्भौमो स्तथात्रेयश्च सोमजः॥सु
रेज्योंगिरोगोत्रः शुक्रो वैभार्गवस्तथा॥शनिः काश्यपर ॥२५॥
वोथ राहुः पैठीनसस्तथा॥केतवो जैमिनियाश्च ग्रहा गि
स्तदनंतरं॥आदित्य कपिलो नाम पिंगलः सोम उच्यते॥

धूमकेतुस्तथा भौमे जाठराग्निर्बुध स्मृताः ॥ गुरोश्चैव शिखी
नाम शुक्रे भवति हाटकः ॥ शनैश्चरे महातेजा राहुके लोहिताश्व
नः ॥ एतानि ग्रहविशेषतोग्निनामानि ॥ कर्म्मविशेषतोपि दे
वीपुराणे ॥ शुभा ग्रहविधौ पोग्निर्लक्षहोमे पारिजातः ॥ कोटि
होमे शिवो वह्निः सर्वकामप्रदायकः ॥ क्वचित्तु ॥ लक्षहोमे तु
वह्निः स्यात् कोटिहोमे हुताशन इति ॥ स्कांदे ॥ भास्करांगारकौ
रक्तौ श्वेतौ शुक्रनिशाकरौ ॥ सोमपुत्रो गुरुश्चैव तावुभौ पीत
कौ स्मृतौ ॥ कृष्णः शनैश्चरं विद्याद्राहुं चित्रं च केतवः ॥ मध्य

तुभास्करं विद्यात्पश्चिनेपूर्वदक्षिणे ॥ दक्षिणेलोहितं विद्याद्बुधं
पूर्वोत्तरेणतु ॥ उत्तरेण गुरुं विद्यात्पूर्वेणतु भार्गवं ॥ पश्चिमे
नशनिं विद्याद्राहुं पश्चिमदक्षिणे ॥ पश्चिमोत्तरतः केतुः स्था
प्योवैशुक्लतंदुलैः ॥ अथ नावर्णकैः कार्याः ॥ कार्याः सुवर्णा
दिधातुभिः ॥ यासेवल्लभ्यः ॥ ताम्रकास्फटिकाद्रत्नचंदना
॥२५॥ स्वर्णजाबुओ ॥ रजतादयस सीसा कास्या कार्या ग्रहस्त ॥२५॥
था ॥ वशिष्ठः ॥ यथारुचि प्रमाणेन प्रतिमाः कल्पयेत्सुधीः ॥
अत्रसर्वत्रग्रहाणां सूर्यादिक्रमस्यैवबुधायनः स्तु सूर्याङ्गा
रकशुक्रचंद्रबुधगुरुशशानयरसाह ॥ स्कांदे ॥ भानुंतु मंडल

कारं सोमं तु चतुरस्रकं ॥ अंगारकं त्रिकोणं च बुधं बाणाकृतिं
तथा ॥ दीर्घं चतुरस्रं गुरुं पंचास्रं भार्गवं तथा ॥ धनुस्तुल्यं श
निं विंद्याद्राहुं शूर्पाकृतिं तथा ॥ ध्वजाकाराः केतवश्च गं पो
शं तत्र रूपिणां ॥ रूपिणां हस्तपादादयवयवयुतं ॥ स्थापयेद्बु
द्धः तंडुलैर्वर्णकै र्लेख्या इत्येतत्लक्षयोमं लाद्याकार ते तिहे
मादिः ॥ तत्रैव शुक्रा कौ प्राङ्मुखौ ज्ञयौ गुरुसो म्याबुदङ्मुखौ ॥
प्रत्यङ्मुखः शनिः सोमः शेषा दक्षिणतोमुखाः ॥ इदं च शुक्रा
दीनां प्राङ्मुखादि आदित्यादिमुखाः सर्वे इति मात्स्यो क्ता
दि ॥ साभिमुखत्वेन विकल्पते ॥ यत्तु हेमाद्रि विकल्पते ॥

परिज्ञितीर्षयाः॥ प्राङ्मुखोबद्धदृष्टीउदङ्मुखोथोदक्षिर्दक्षिणतोमु
खाः दक्षिणादपादष्टपद्धतिर्व्याचष्टा॥ तत्रमङ्गलंचिंत्यं॥ विरोधता
वदस्थंचवर्णरूपगुणोयुक्तान्याहस्याहावपेत्तुतान्॥ मात्स्ये॥
पुण्यवक्तिविप्रकृथितेन्द्रस्याब्राह्मणवचनं॥ अग्निप्रणयनेदृ
त्वावेद्यामावाहयेत्सुरान्॥ देवतत्वसंस्थाप्याविंशतिर्द्वादशा
॥२९ ष्टिकान्॥ आदित्यासिमुखाः सर्वेसाष्टिप्रत्यष्टिदेवताः॥ वि
ष्णुधर्मोत्तरे॥ अतः परंप्रवक्ष्यामियोदेवोयोग्रहास्मृतः॥ अ ॥२९॥
ग्निरर्कस्मृतः सोमोवरुणः परिकीर्तितः अंगारकः॥ कुमार
श्चबुधश्चभगवान्हरिः॥ बृहस्पतिः स्मृतः शक्रः शुक्रोदे

शीच पार्वती ॥ प्रजापतिः ॥ शनिश्चैव राहुर्ज्ञेयो गणाधिपः ॥ विश्वक
र्मा स्मृतः केतुर्ये ग्रहास्ते सुराः स्मृताः ॥ अत एवाग्न्यादिलि
गकामंत्राः सूर्यादिस्थापनं तु क्तास्कांदे ॥ अग्निर्दूतं दिने शाय
सूर्याचीसंतइत्यापि ॥ शंनो नाए थि वि श्लोमायइदं विष्णुर्बुधाय
च ॥ इंद्र आसोसस्तरे इत्याय च शुक्र ज्योतिः सिताय च ॥ प्रजाप
ते ति सौराय आयं गौरिति राहवे ॥ केतवे ब्रह्मज्ञानं स्वस्वे
मंत्रैः प्रतिष्ठिताः ॥ एते पंच मंत्राणि व्याहृत्यावाहयेत्तु तानि
सूक्तानि व्याहृतिरावाहने विकल्पः ॥ मदनं स्वावाहनं स्थापा
न योर्भेदाद्व्याहृतिभिरावाहनं ॥ एतैर्मंत्रैः स्थापनमित्युच्य
पारिजाते वामनस्तु ॥ प्रपावं बाह्वितः दन्वा ग्रह भुवः स्वमतः प

रं॥ चतुर्थीनाम संयुक्तं नमस्कारांतयोजितं॥ एषं मंत्र समाख्यातो
ग्रहपूजां विधायकः॥ अनेनावाहनं कुर्यादनेनैव विसर्जन
मिस्मृचे॥ अत्रावाहनवाक्येषु विशेष माहबोधायनः॥ क्षिरि
टिनं पद्मासनं परारूरं पद्मगर्भसमद्युतिं तन्नाश्वं सप्तरवड्
कलिंगदेशजं काश्यप गोत्रं विश्वामित्रार्षं त्रिष्टुपछंद संरक्ताभ
रणभूषितं॥ रक्तगंधानुलेपनं रक्तछत्रध्वजपताका ... मुकुट
केयूरमणिशोभितं आरुह्य रथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणा कुर्वा
णं ग्रहमंडले प्रविष्टमभ्यधि देवताग्निसहितं प्रत्यधिदेवते संश्व
रं सहितं रक्तवर्त्तमंडले पूर्वमुखमादित्यमावाहयामि॥ क्षिरि

॥२७॥

टिनेरक्तमाल्यांबरंरक्तस्त्रलंगदाधरं॥चतुर्भुजंषगमनमवंतिदेशा
जंवशिष्ठगोत्रजंजमदग्न्यार्षजगतीछंदसंरक्तांबरधरंरक्ताभर
णाभूषितंरक्तमाल्यानुलेपनंरक्तछत्रध्वजपताकिनंमुकुटकेयू
रमणिशोभितंमारुत्वरथंदिव्यंमेरुंप्रदक्षिणाकुर्वाणंग्रहमंडले
दक्षिणामुखमंगारकमावाहयामि॥क्षिरीटिनेश्वेतवर्णंचतुर्भुजं
दंडिनंवरदंकाव्यंसाक्षसूत्रकमंडलुं॥त्रिकूटदेशजंभार्गवगोत्रजं
शौनकार्षपंक्तिछंदसंश्वेतांबरधरंश्वेताभरणाभूषितं॥श्वेतगंधा
नुलेपनंश्वेतछत्रध्वजपताकीनंमुकुटकेयूरमणिशोभितंमारुत्व
रथंदिव्यंमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वाणंग्रहमंडलप्रविष्टमध्येदेवतेंद्रा

पिासहितंप्रत्यधिदेवतंऊसहितंशुक्लपक्षश्चकोणमंडलेप्राङ्मुखंभ
गवंतंशुक्रमोवाहयामिगाक्षिरीटिनंश्वेतांबरधरंदशाश्वंश्वेतभू
षणंपाशपाणींद्विबाहुंवनायुदेशजमित्रगोत्रमात्रेयार्षमनुष्टुप्छं
दसंश्वेतांबरधरंश्वेताभरणभूषितंश्वेतगंधानुलेपनंश्वेतछत्र
पताकिनंमुकुटकेयूरमणिशोभितंमारुह्यरथंदिव्यंमेरुंप्रदक्षिणि
र्वाणंग्रहमंडलेप्रविष्टमधिदेवताप्रत्यधिदेवतामास
हितंचतुरस्रमंडलेप्रत्यङ्मुखंसोमवाहयामिगाक्षिरीटिनंपितमा
ल्यांबरधरंपीतवर्णंकर्णिकारसमद्युतिंखड्गचर्मगदापाणिंसिंह
स्थंवरदंमध्यदेशजमत्रिगोत्रजंभारद्वाजार्षंबृहस्पतिछंदसं

॥२९॥

पितांबरधरं पीताभरणभूषितं पितगंधानुलेपनं पीतछत्रध्वज
पताकिनं मुकुटकेयूरमणिशोभितं भितमारुह्यरथं दिव्यं मेरुं
प्रदक्षिणीकुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवताविष्णुसहितं प्रत्यधि
देवताविष्णुसहितं पीतवर्णं मंडले प्रदक्षिणामुखं बुधमावाह
यामि॥ किरिटिनं पितवर्णं चतुर्भुजं दंडिवरदं सादक्षसूत्रकमं
डलुं सिंधुदेशजमांगिरसगोत्रं वसिष्ठार्षमनुष्टुप्छंदसं पी
तांबरधरं पीताभरणभूषितं पीतगंधानुलेपनं पीतछत्रध्वज
पताकिनं मुकुटकेयूरमणिशोभितं मारुह्यरथं दिव्यमेरुं प्र
दक्षिणीकुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवतेंद्रसहितं पीत

दीर्घचतुरस्त्रमंडले उदङ्मुखं गुरुमावाहयामि ॥ किरीटिनमिं
द्रनिलं समद्युतिं शुक्लांबरं वरदं गजवाहनं सबाणबाणास
नधरं सौराष्ट्रदेशजं काश्यपगोत्रजं भृग्वार्षं गायत्रीछंदसं रक्ता
बरधरं रक्ताभरणाभूषितं रक्तगंधानुलेपनं रक्तछत्रध्व
॥१२॥ जपताकिनं मुकुटकेयूरमणिशोभितं मारुह्यरथं दिव्यमेरुं
प्रदक्षिणं कुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवताप्रजापतिसहि
तं प्रत्यधिदेवतायमसहितं धनुष्पनुमंडले प्रत्यङ्मुखं शनै ॥१२॥
श्चरमावाहयामि ॥ किरीटिनं करालवदनं खड्गचर्मशूलध
रं सिंहासनस्थं पूर्वदेवाज्जं पाटलिगोत्रमांगिरसार्षमनुष्टु

पूछंदसंकृष्णछत्राबरकृष्णाभरणाभूषितंकृष्णगंधानुलेपनंकृ
ष्णछत्रध्वजपताकिनंमुकुटकेयूरमणिशोभितंमारुह्यरथं
दिव्यमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वाणांग्रहमंडलेप्रविष्टमध्येदेवतास्व
रूपसहितंप्रत्यधिदेवताकालसहितंकृष्णाशूर्पमंडलेदणाभि
मुखंराहुमावाहयामि॥ध्यानं॥द्विबाहुंनपाशरायविकृता
ननायगृध्रवाहनायकिरिटिनोमध्यदेशजायजैमिनि
गोत्रजायकृष्णगौतमार्षायनानाच्छदसंश्रित्रांबरधराश्चि
त्राभरणभूषितांश्चित्रगंधानुलेपनायकृष्णापिंगलध्वज
पताकिनोमुकुटकेयूरमणिशोभितानारुह्यरथंदिव्यंमे

॥३०॥ प्रदक्षिणीकुर्वाणान्‌ ग्रहमंडले प्रविष्टानधिदेवताब्रह्मसहिता
न्प्रत्यधिदेवताचित्रगुप्तसहितान्‌ स्वछागपिंगलध्वजदक्षि
णामुखान्केतूनावाहयामि स्कांदे ॥३ ध्वरं भास्करं विद्याद्धुमं
विद्यान्निशाकरे ॥ स्कांदमंगारके विंद्याबुधे नारायणं विदुः ॥
गुरौ वेदनिधिं विंद्यात्‌ शुक्रे शुक्रो विधीयते ॥ शनैश्चरे यमं
विद्याद्राहौ कालं स्तथैव च ॥ चित्रगुप्तोधिपः केतोरिति स्याग्र ॥३०॥
हदेवता ॥ वेदनिधिर्ब्रह्मा ॥ तत्रैव वक्ष्ये स्थानानि देवानामीश्व
रादि यथाक्रमं ॥ सूर्यस्यैवोत्तरशंभुमुमांसोस्य दक्षिणे ॥
स्कांदमंगारकस्यैव दक्षिणस्यां निवेशयत्‌ ॥ सौम्यास्यपश्चि

मतो विष्णुर्ब्रह्मा ब्रह्मोऽभीवस्य पर्वतः॥ इंद्रमेऽग्नां सिताद्धि श्विंं
मंदाग्ये यतो यमे॥ राहोः पूर्वोत्तरे कालं सर्वभूतभयावहं॥
केतोनैरुतो दिग्भागे चित्रगुप्तं निधापयेत्॥ स्कांदे॥ छ॥
अतः स्थापनमंत्राश्च कथ्ययाम्यतु पूर्वशः॥ इस्वरं त्र्यंबकं
चेति श्रिश्चतेति पार्वती। यदक्रंदेति च स्कंदं विष्णुं विष्णुरगादि
ति॥ आब्रह्मन्निति ब्रह्माणं सजोषेंद्रेति वासवं॥ यमाय त्वेति
च यमं कालं काषिं रसिति च॥ चित्रावस्विति मंत्रेण चित्र
गुप्तं निधापयेत्॥ अग्निरापः क्षितिर्विष्णुरिंद्रश्चैंद्रि प्रजा
पतिः॥ सर्पो ब्रह्मा च निर्दिष्टा अधिदेवयथाक्रमं॥ अग्निं

॥३१॥

दूतमिति चेन्न वैरूपास्यादुक्तमं॥ स्योनापृथिविमेदिन्या इदं विष्णुस्तु विष्णवे॥ इंद्राचेद्रोइतीद्रस्यो त्मानपर्णेची स्थिते॥ प्रजापते: प्रजश्च स्य ब्रह्मेति वै विधे:॥ मंत्रोन मोस्तु सर्पेभ्यः सर्पाणां स्थापने मत:॥ ग्रहदेवाधिदेवानां नैवेद्यं कुसुमानि च ग्रहवच्चासनं दानं स्थापनं चान पर्वरा:॥ अत्र सूर्यादयो ग्रहा ईश्वराद्योदेवा अग्न्यादयोधिदेवा:॥ तत्रेश्वरादिदेवानां सूर्यस्यैवोत्तर शंभुमित्यादिना पर्वं संबंधाम्युक्तानि देवा:॥ स्तुग्रहदेवयोर्वै मध्यस्थाप्या॥ तथा च मदरत्ने गोभिल वसिष्ठो॥ ग्रहदेवयोर्मध्ये अधि

॥३१॥

देवान्निधापयेत्॥ तत्रैव संग्रहे तु ईश्वराद्यो देवा अधिदेवताः॥
स्थापनीयाः प्रणवेन व्याहृतिभिः पृथक् पृथक्॥ तत्रैव वासिष्ठे॥
यत्तु देवतानां स्थापनांतरं कश्चिन्मंत्रांतरं चोक्तं॥ रुद्रं त्र्यंबकं
मंत्रेणापरवे रुत्तरतं न्यसेत्॥ सोमस्याग्नेयदिग्भागे श्रीप्यतेमे
न कात्मज्ञां॥ यदक्रंदेति भौमस्य स्कंदयाम्य प्रदापयेत्॥ वि
ष्णुं विष्णुरराटेति यज्ञे सर्वे बुधस्य च॥ गुरोरुत्तरतो भ्यर्च्यो
ब्रह्मा ब्रह्मेति मंत्रतः॥ सजोषं द्रेति शुक्रस्य प्राच्यां शुक्रमि
निधापयेत्॥ शनैः पश्चिमतस्थाप्यो यमात्वेस्य चायमः॥
कारुभिर सितिमंत्रेण राहोः कालं तथोत्तरे॥ चित्रगुप्तं केतु

नोंचित्रावश्वेतिनै ऋते॥ग्रहाध्यदेवतास्याता: शृणुध्वातोधि
देवता:॥अग्निद्रापोधरा विष्णुरिंद्रं द्राणी प्रजापतिः॥सर्पा
ब्रह्मा च निर्दिष्टा अधिदेवा यथाक्रमं॥ग्रहदेवतयोर्मध्ये
अधिदेवान्निवेशयेत्॥एतानि च वाग्निष्ठीयवचांसिवै
श्चिनोद्भियंते॥पारिजाते॥पद्मप्रागदलमारभ्य दलाग्रेक
॥३२॥ मान्यसेत्॥इंद्रादिलोकपालाश्च तत्तन्मंत्रेण पूजयेत्॥वि ॥३२॥
नायकं तथा दुर्गा वायुराकाशमेव च॥आवाहयेत् व्याहृति
भिस्तथैवाश्विकुमारको॥एते च विनायकाः पंचग्रहेभ्य उत्त
स्तथाप्याइति सांप्रदायका॥दक्षिणापश्चिमवायव्योत्तरष

वेण यथाक्रममिसन्यो राहुमंददिनेशानांमुत्तरस्यां यथाक्रमं॥
गणेशोदुर्गावायुश्च राहुकेतुश्च दक्षिणेऽग्निकोणमध्ये नोचे
तिपंचैतान्स्थापयेद्बुध इति संग्रहवचनानुसारेणेतित पिता
महश्चरणाः रूपनारायणश्च स्कांदे उत्तरे शानिसूर्याभ्यां गुरुं
केतोश्च दक्षिणे॥ गणाधिपं प्रतिष्ठाप्य सर्वदेवनमस्कृतं॥
रविशनिकेतुरूपां मध्य इति पूर्वितोर्थः॥ विनायकपदमु
पलक्षणंलिंगद्दुर्गादयोप्यत्रैस्याइतिकेतु॥ चंदनादिनिवेद्य
नमस्तत्रैव॥ दिवाकरकुजाभ्यांहि रापयेद्रक्तचंदनम्॥ चं
द्रवभार्गवेचैवसितवर्णप्रदापयेत्॥ कुंकुमेनतुसंयुत्तं च

॥३७॥

दनं जीवसोम्यृयोः॥ अगर चंदनं दद्याद्गुरुं केवलं कैजे शुचा॥ ग्र
ह वर्णानि पुष्पाणि॥ गायत्र्या धूपमाहरेत्॥ गरवेः कुंकुमाज्यं रवेर्धू
पं शाखिनस्तु घृताक्षतारवेः इदं चमुख्यं कुंदुरु कूधूपं॥ कुंदुरु
के: सल्लकिनिर्यासस्सिल्हारतिमथ्याद् ज्ञोप्रसिद्धं॥ बिल्वागु
रुं बिल्वफल निर्याससहितमगुरुं॥ मंदस्यार्यः ज्ञानिः॥ भौमे
सर्जरसं चैव गुरुं च बुधे स्मृतं॥ सिल्हकं गुरवे दद्यात् शुक्रे
बिल्वागुरुं तथा॥ गुग्गुलं मंदवारे तु लौक्षीरो होश्चेके तवो॥
उद्दिवस्विति मंत्रेण दीपं दद्यादतंद्रि॥ विहितं गंधधूपादिना
मसंभवे तु याज्ञवल्क्यः॥ यथा वर्णं प्रदेयानि वासांसि कुसु

॥३७॥

मानि च ॥ गंधाश्च बल्यं चैव धूपो देयश्च गुग्गुलुः ॥ स्कांदे ॥ गुडोदनं
रवेर्दद्यात् सोमाय घृतपायसं ॥ लोहिताय हविष्यान्नं बुधाय क्षीर
षाष्टिकं ॥ दध्योदनं गुरोर्दद्यात् शुक्राय घृतोदनं ॥ मिश्रितं ति
ल माषैश्च नैवेद्यं तु शनैश्चरे ॥ राहोर्मांसोदनं दद्यात् केतोश्चित्रौद
नं तथा ॥ चित्रौदनं तिलतंदुलमिश्रं स्यात् क्षीरं च शोणितं ॥ कृप
ना साग्रहीतं स्यादेतच्चित्रौदनं स्मृतमिति दामोदरः ॥ एतैरेव
द्रव्यैर्ब्राह्मणा अपि भोज्याः । तथा च याज्ञवल्क्यः ॥ गुडोदनं पाय
सं च हविष्यं क्षीरषाष्टिकं दध्योदनं हविश्चूर्णं मांसं चित्रान्न
मेव च ॥ दद्याद्ग्रहक्रमादेतद्द्विजेभ्यो भोजनं बुधः ॥ शक्ति

तोवा यथालाभं सल्लसविधि पूर्वकं ॥ वसिष्ठः ॥ उपचाराप्ति
सर्वेषामपि शुक्लाक्षतैः सदा ॥ गंधाभावेस्तु कुंकुमं गंधं पुष्पाभा
वेस्तु गंधकं ॥ धूपाभावे गुग्गुलं स्यात् द्रव्याभावे तु मिश्रकं ॥ पं
चामृतं गवामेव मिश्रकं न तदा चनेति मात्स्ये ॥ प्रागुत्तरेण
॥३४॥ स्माच्च दध्यक्षत विभूषणं ॥ चूतपल्लव संयुक्तं पूर्णं वस्त्रायु
गान्वितं ॥ पंचरत्नसमायुक्तं पंचभंगयुगं तथा ॥ स्थापयेद
व्रणंकुंभं वरुणं तत्र विन्यसेत् ॥ नगाद्याः सरितः सर्वाः स ॥३४॥
मुद्राः श्च सरांसि च ॥ गजाश्वरथ्या रथ्या वल्मीक संगमा
द्ध्र दगोकुलात् ॥ मृदानानीय विप्रेन्द्र सर्वौषधि समन्वितं ॥
स्नानार्थं विन्यसेत्तत्र यजमानस्य धर्मवित् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥

अर्कः पलाशखदिर अपामार्गोथ पिप्पलः उदुंबरः शमी दूर्वा
कुशाश्च समिधः क्रियामात्॥ ईश्वरादिदेवानां स्वगृह स
मिद्भिरेव होमः॥ हेमाद्रौ देवीपुराणे पतये देवाप्रथमातु वरा
हुतिः॥ अन्यथा विपूलं विप्रुभवतीहन शौंसयइति॥ आश्वला
यनः॥ जुहुयात्समिदन्नाज्येन ऋत्विग्भिश्च यथाक्रममिति॥
समित्सु विशेषमाह॥ याज्ञवल्क्यः॥ होतव्या मधुसर्पिर्भ्यां दध्ना
क्षीरेणाथायुता इति न च त्र संप्रतिपन्नदेवताकानने व द्रव्याणा
मन्वेनाहुतिसान्नाथवतद्दिति वाच्यं॥ आहोतु समिदन्नाज्यैः
पृथगष्टोत्तरशतमिति वासिष्ठात्॥ अन्यत्रापि संप्रतिपन्न

देवताकेस्माच्चे कर्म्मण्यानेकद्व्येकपृथगेवहोमे इति सांप्रदा ॥३५

॥३५॥ यिकः॥ बहुषु कर्म्मसु प्रायो वचनान्यपोनस्कारः॥ आदत्येन
सत्यस्यां ज्ञोरिमंद्र वातपेंदेवे॥ अग्निर्मूर्द्धा भौमस्य उद्बुध्यस्व
बुधाय च॥ बृहस्पतेति च गुरोः शुक्रायानासरिष्टतः॥ शनेश्च
रस्य मंत्रेण शंन्नोदेवीरुदाहृतः॥ कयानइति राहोश्च केतुं कृ
ण्वन्स्तु केतवे॥ मात्स्ये॥ आवोराजेति रुद्रस्य बलिहोमं समा
चरेत्॥ आपोहिष्ठामया स्तुस्योनेति स्वामिनस्तथा॥ विष्णो
रिदं विष्णुरिति त्वमिन्द्रेति स्वयं प्रभवः॥ इदमिद्ध्वतीतपइतो
रस्य प्रवीर्त्तितः॥ ७॥ कालस्य ब्रह्मजज्ञानमिति मित्रः परस्य

नयते॥ चित्रगुप्तस्य चाज्ञानमिति पौराणिका विदुरिति॥ अग्नुंदु
तं वरुणा महइति वंकेरुदाहृतः॥ उदुत्तमं वरुणेति आपामंत्रः
प्रकीर्तितः॥ भूरमेपृथिव्यांतरिक्षमिति वेदेषु पठ्यते॥ सहस्र
शीर्षा पुरुषेति विष्णोरुदाहृतः॥ इंद्रायेदो मरुत्वत इति शक्र
स्य शस्यते॥ उत्तानपर्णे सुभगे इति शच्याः समाचरेत्॥ प्रजा
पतेः पुनर्होमं प्रजापत इति स्मृतः॥ नमोस्तु सर्पेभ्य इति सर्पा
णां मंत्र उच्यते॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विज इति ब्रह्मण्युदाहृतः॥ वि
नायकस्य चातूनइति मंत्रो बुधैः स्मृतः॥ जातवेदसे सेन वाम
दुर्गा मंत्रो त्र उच्यते॥ पर्णोदु ति चम्ह र्गा नं द्विव इ सन्निपातये

तु ॥ स्कांदे ॥ नैवेद्यशेषं हुत्वा च होममंत्रादनंतरं ॥ अव्याहृतिभिर्हु
त्वा एकैकस्य यथाक्रमं ॥ अथोत्तरं च साहस्रं शतमष्टादिकं तथा ॥
अष्टाविंशतिरष्टौ वा एकैकस्य तु होमयेत् ॥ होतव्यं चरुघृतं तत्र च
रुद्रैक्षादिकः पुनः ॥ मंत्रैर्दशाहुतिर्हुत्वा होमो व्याहृतिभिः स्मृतः ॥
अथेति ॥ अथ वैश्वदेवः ॥ गृहीत्वा तामथो विक्रामितिवत् ॥ मदनः
॥ ३५ ॥ स्वाध्यवेश्य वपपाठ त्तलन्मंत्राणां व्याहृतीनां च परस्परं विकल्पः ॥
अष्टोत्तरसहस्रादिसंख्या तु पक्षद्वयेपि नैवेद्यशेषहोमस्तु शा ॥ ३५ ॥
खाविशेषपरइत्यपि सप्तवल्लक्षादिकः पुनर्व्याहृतिभिर्होमो मं
त्रैर्दशाहुतीर्हुत्वा स्मृत इत्यन्वयः ॥ मंत्रैर्गृह मंत्रैः व्याहृतिभिः स

मस्ताभिश्च्यतातरणोस्तु॥ अथ व्याहृतिभिर्हुत्वेति पृथग्वाक्यं॥
एकैकस्यातिलप्रतिदैवतमष्टादिसंख्यान्वयार्थं॥ एकैकस्य तु होम
येदिस्ये वैकपदं तु चर्वादिद्रव्यं परं॥ न देवतापरं अस्मिन्नेव
होमे घृतचरुद्रव्यविधिरग्र्य॥ लक्षादिकद्रव्यत्वं तु अथ व्याहृ
तिभिर्हुत्वेति विहितेहोमे लक्षादिसंख्याविध्यर्थं॥ मंत्रैरिया
दि तु चरुहोमोत्तरं स्वामंराजानमिति मंत्रेण ईशाद्दशाहुतिप्र
तिदैवतं लक्षाहोमादिद्रव्येणाहुत्वा व्याहृतिभिर्लक्षादिमंहो
मः कार्यं स्यादुः। यवा घृत्यतमद्रव्येण ग्रहादिभ्यः प्रत्येकं दशा
हुतिस्तत्तन्मंत्रैणाहुत्वा तेनैवद्रव्येण व्यस्तसमस्तव्याहृतिभिः

युतलक्षकोप्यन्यतमसंख्यापाज्ञरुयाद्धितिहिमाद्रिमदनोतानि
चरव्याणिदेविपुरा॥ ५॥ यवव्रीहिघृतक्षारतिलवं गुप्रसासि
कांयंकेजोसितलबिल्वाकूदलोहोमेप्रवृत्तितः उदङ्मुखः प्रा
ङ्मुखः वा कुर्यब्राह्मणपुंगवाः॥ मंत्रवेतस्थ्यकृतेव्याः चरवः प्र
तिदेवता॥ पचस्थाचतान्नचरुन्नसम्यकृततोहोमसमारभे
॥३८॥ त्॥ चर्वादिके चपचताभ्यक्तं होतव्यं॥ होतंवे चपचताघतं चरुप्र
स्यादिके पुनरितिमस्यात्॥ भस्मंदासादि॥ चरुर्नैवेद्यशिष्टा ॥३८॥
गुडोदनादि॥ १०॥ तानिद्रव्याण्युक्ताइत्यतानिरुविषिस्युः समिसं
ख्यासमाहुताहिस्याश्वलायनोक्तेः॥ अपि देवतावतादिव्यापि

वा

हेमाद्रौ॥ वरुणाद्वसमिद्भिश्च सर्पिषा श्च तिलैः क्रमात्॥ त
त्तन्मंत्रैश्च होतव्याः क्रमाच्चित्राच्चित्राच्चिदेवताः॥ ग्रहप
रिशिष्टे॥ प्रधानदग्गांसेनपार्श्वदेवयोरिति॥ अधिदेव
तादिहोमसंख्यावाशिष्टेदित्याश्चैवाधिदेवस्यः॥ पंचानां
चैवपंचेच्छतिदित्याः पंचापंचानांगणेशादिनां॥ पंचव्याप
सकमित्यर्थः॥ केचित्तुद्वौत्रयौदित्याः विनायकादीनांपंचव्यो
एकैकामितिकेचित्॥ प्रयोगपारिजाते॥ इंद्रादिलोकपालौं
श्च तत्तन्मंत्रैः प्रपूजयेत्॥ तत्तन्मंत्रैर्जपंकुर्यात्ततोहोमंसमा
रभेत्॥ नृसिंहपुराणे॥ ततोव्याहृतिभिः पश्चाज्जुहुयाच्चति

लादिकं॥ यावत्स्वप्रर्थ्यते संख्या लक्षं वा कोटिरेव वा शद्वादयुत
मपि॥ ग्रहयज्ञश्चैव नियतकालिनः॥ स्वेच्छायज्ञः सउच्यात इति
भा॰ विष्णोत्तरा ष्योत्तरात्॥ ततो व्याहृतिभिः कुर्यात्तिलहोमं प्रयत्न
तः॥ प्रथमोयुतहोमः स्याल्लक्षहोमो द्वितीयकः॥ तृतीयः को
टिहोमः स्यात्त्रिविधो ग्रहयज्ञकः॥ एकरात्रं त्रिरात्रं चापंचरा
॥३८॥ त्रमथोपि वा॥ शिवगाथां विष्णुगाथां विष्णुगाथां शृणोति ब्राह्मणभो
जनं॥ समापयस्त्वतिदिनमेवं भक्तिसमन्वितः इति वाष्ठेप्येकरा ॥३८॥
त्रादिग्रहणं नियमानादरार्थं॥ अत्र स्मृत्यादिजपोपि तुलादान
वदेकेचित्॥ वासिष्ठे अथाभिषेकमंत्रेण वाद्यमंगलगीतकैः॥

पूर्णकुंभेनतेनैवहोमांतेप्रागुदङ्मुखेः॥ अथेगावयवेब्रह्मन्हैम
स्त्रग्दामभूषितैः॥ यजमानस्यकर्त्तव्यंचतुर्भिस्नापनंद्विजैः॥
अभिषेकमंत्राप्रयोवक्ष्यंते॥ वसिष्ठः। स्वस्तिकंकल्पयेसश्यो
त्कुंउस्येशानभागतः॥ यजमानाभिषेकार्थंतत्रभद्रासनंन्यसेत्॥
प्राङ्मुखस्योपविष्टस्ययजमानस्यऋत्विजैः। अभिषेकंततःकुर्यु
साचार्याःषोडश। ऋत्विजः। विविधैर्मंगलैर्घोषैःसुतमागधजैः
सह॥ ततस्तस्याभिषक्तस्यरक्षार्थंबलिमुत्क्षिपेत्॥ दिग्विदि
क्षुविचित्रान्नेर्दीप्तैर्नीराजयेततः॥ शुक्लमाल्यांबरधरःशु
क्लगंधानुलेपनैः॥ ततोमंडपमागत्यध्यायेदग्निंसुरान्ग्रहा

रप्रसंकेप्रतिमंत्रैश्चदद्यात्पुष्पांजलिंततइति॥वामनः। आचा
र्येप्रश्वतिश्चतिश्चश्चयहार्चनपूजलंततः॥समिदाज्यचरूणां
चतिलहोमंपूजनंचयेत्॥ब्रह्मत्येकुंभपूज्यायांवार्चनंचपूजनं
चयेत्॥गणवृक्षेत्रपाश्विशादुर्गादिव्येगदेवताः॥तासांज
पपूजलंसम्यग्गरकीयाज्जलेलपूर्वकं॥पतानिचवामचांसिनि
म्रलानीतिपितामहचरपाः॥वासिष्ठगोविंदवचसामपि
केचदाहुः॥वासिष्ठः॥ततोज्ययादिजुहुणास्वर्णाहुतिमथा
रेत्॥तत्रैवमंत्रेणअसमेअग्नइतिंबरेत्॥अग्निपुराणे॥मू
र्द्धानंदिवमंपासंस्त्रवेणचधारया॥दद्यादुथीयदर्णावैनोप

॥७९॥

विश्वेके चनेति॥मात्स्ये॥पूर्णाहुतिं च मूर्धानं दिव इत्यभिपातयेत्॥
अत्र भिन्नशाखागते कादशाद्वादशपालीभेदेष्वेंऽग्न्योक्य वदने
केमंत्रयुक्ताया अनेकस्मसूक्तायोऽपि पूर्णाहुतरेकत्वान्मंत्रा
णां विकल्पः॥उपांशुपाठ इव शाखाभेदभिन्नानां याज्यानुवाक्या
नां॥समुच्चयेन तु पठंति॥वसोर्धारायुणां तद्धोमेनास्ति॥प्रमा
णाभावात्॥ततः शुक्लांबरधरः शुक्लगंधानुलेपनः॥सर्वौषधैः स
र्वगंधैः स्नापितो वेदपुंगवैः॥यजमानः सपत्नीक ऋत्विजस्तान्
सयाहितः॥दक्षिणाभिः प्रयत्नेन पूजयेद्गतविस्मयः॥सूर्या
य कपिलां धेनुं दद्याच्छंतथैव॥रक्तं धुरंधरं दद्यात्सोमाय कु

दाधिवं॥ बुधायाते जोरूपंतुगुरवेपितवाससि॥ श्वेताश्वंदद्यगुरवे
लक्षणंगां अर्चे स्तनवे॥ आयसंराहवेदद्यात् केतवेछागमुत्तमं॥ सुव
र्णेनसमाः कार्यायजमानेनदक्षिणाः॥ बृहद्वसिष्ठः यद्येयहेमासहस्र
र्वामूल्यतः समा इतिविवेचितं॥ अस्मिन्नपक्षेषोडशमाषविशिष्टहे
मवाचि सुवर्णपदासामंजस्यापत्तेस्तादृशसुवर्णमूल्यांप्रवृत्तमिति
॥४०॥ परे॥ बहुमूल्यमूल्येषु तथा हेमापि देयं यथा सर्वाः प्रसवं दशमाष ॥४०॥
सुवर्णेनसमाभवंतीति॥ तत्संग्रहे॥ सर्वेषामथवागावोगुरुर्वाद
नतुष्येति॥ स्वमंत्रेणप्रदातव्याः सर्वाः सर्वत्रदक्षिणाः॥ स्कांदे॥
केतवेछागमांसानि सर्वेषामेवकांचनमिति॥ तत्रैववयस्तुपी

अक्रोशो निसंस्वल्पवित्तस्य वा ग्रहः॥ तमेव प्रजयेत्तस्माद्दक्षिणा
भिः स्वशक्तितः॥ दानोद्यतेत॥ आश्वलायनः॥ यथाशक्तित
तो विप्रान्द्विजश्चेतरानपि॥ एकमेकाद्भुतो विप्रान्वहोमेत्वंन्नो
न भोजयेत्॥ तत्रैव॥ तस्माद्दातुमशक्तोपि दक्षिणांन्यान्तमेव
च॥ जपैः प्राणामैः स्तोत्रैश्च तोषयेत्तर्पयेद्गुरुं॥ स्कांदे॥ ७॥ यथा
यहो द्विजस्तद्वद्विधिज्ञो वेदपारगः॥ तोषयेन्मद्गुवस्त्राद्ये
स्तुष्टमेनं विसर्जयेत्॥ अन्नहीनो दहेद्राष्ट्रं मंत्रहीनश्च ऋ
त्विजः॥ यजमानमदक्षिण्यो नास्ति यज्ञसमरिपुः॥ तत्रै
व॥ यथासमन्वितं यत्र यंत्रेण प्रतिहन्यते॥ एवं समुच्छितं

घोरं शीघ्रं ग्रामं स्याद्विनश्यति॥ अहिंसकस्य दांतस्य धर्मार्जित
धनस्य च॥ नित्यं च नियतस्थस्य सदा सानुग्रहाः॥ ग्रहा गावो न
रेंद्राश्च ब्राह्मणाश्च विसेषतः॥ पूजिताः पूजयंत्येते निर्दहं
त्यपमानिताः॥ ग्रहाणामिदमातिथ्यं कुर्यात्संवत्सरादपि॥ आरो
ग्यबलसंपन्नो जीवेच्च शरदां शतं॥ मात्स्ये॥ एवं सम्यग्यान्निष्पा
॥५१॥ द्य सर्वान्देवान्विसर्जयेत्॥ तत्र मंत्रः॥ यांतु देवगणाः सर्वे पू
जामादाय पार्थिवि॥ इष्टकामप्रदानार्थं पुनरागमनाय च॥ ॥५१॥
भविष्योत्तरे॥ ततः समाप्ते यज्ञे तु कारयेत्तु महोत्सवं॥ शंख
तूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषरवेण च॥ मात्स्ये॥ अनेन विधिना

यस्तु ग्रहपूजां समारभेत्॥ स सर्वान् कामान् अवाप्नोति प्रेत्य च
महीपते॥ स देवायुतं लक्षहोमो यं नवग्रहमुखस्मृतः॥ विवाहे
सर्वयज्ञेषु प्रतिष्ठादिकर्मसु निर्विघ्नार्थं मुनिश्रेष्ठं तथोद्वेगा
द्भुतेषु च॥ वशीकर्माभिचारादि तथैवोच्चाटनादिके॥ नव
ग्रहमखं कृत्वा ततः काम्यं समारभेत्॥ अन्यथा फलदं पुंसां
न काम्यं जायते क्वचित्॥ तस्माद् अयुतहोमस्य विधानं तु स
माचरेत्॥ विवाहे यादिना च विवाहादिषु काम्येषु च॥ कर्म सं
गत्वमुक्तं॥ अत्र ग्रहस्वरूपवर्णदेशगोत्राग्निस्थानमुखाकार
स्थापनहोममंत्रचंदनधूपनैवेद्यसमिद्दक्षिणाधिदेवता

॥४२॥

प्रत्यधिदेवतोपदेशकवाक्येषु ग्रहाणां स्वरूपनिर्देशस्थापनेहो
ममंत्रोपदेशकवाक्येषु चाधिदेवताप्रत्यधिदेवताविनाय
कादिपंचलोकपालानां अनेकस्मृतिपुराणभेदेन भूया
विसंवादेपि रनेकैः पर्यायशब्दैरुपस्थितेर्नात्रैकवैशब्द
नियमः॥नापिमंत्रवर्णेनैकशब्दोपस्थितिः॥शब्दविशेषै
देवता अभ्युपेतस्यारकतया मंत्रविनियोगेनमंत्राणादे
वताप्रायकत्वायोगात्॥तेषांबाहुल्येनास्याप्ररिलिंगकत्वाच्च
अतोद्रव्यत्यागादिषु स्वरूपादिनिर्देशस्मृतिमंत्रवर्णोप
स्थितशब्दानामन्यतमेनशब्देनोद्देशोग्रहादीनामितिशि

॥४२॥

ष्टाचाराप्येव॥ अत्र व्याहृतिकृपोर्के घृतहोमेग्निवायुसूर्यप्रजापत
य एव देवताः॥ नैव ग्रहाः॥ ऐं ज्ञापि चेतस्य काशाकुत्वेन विनियो
गाभावात्॥ अत एव पारिजाते॥ ॐ भूर्भुवः स्वश्चेति तिसृ
व्याहृतयो प्रपेत॥ आभिश्च होमेति स्याभिश्चतुर्थी स्यात्प्र
मासत इति॥ समस्ताभिरेव होमः॥ स चाग्निवायुसूर्यदैव
त्य इति तु मदनः॥ सर्वथा व्याहृतिहोमेन ग्रहदेवता इति॥ प्र
धानं चात्र ग्रहपूजातद्धोमो युतहोमादिश्च श्रीः कामः॥ शांति
कामो वा ग्रहयज्ञं समाचरेदित्यादिनोत पूजातद्धोमयोः प्र
त्संबंधात्॥ ग्रहयज्ञस्त्रिधेत्युक्तोप्रयमो युतहोम इत्यादौ॥

युतलक्षकोटिहोमानां ग्रहयज्ञविशेषत्वेनोपक्रमात्॥ तस्मादयु
तहोमस्य विधानं तु समाचरेद्धि स्वरूपसंहारं ध्यो ग्रहो ग्रहहेद्वैतय
कर्म्मसमुहे प्राणात्स्मृतउपदध्याति ति बुद्धिलिंगसमवायेन ग्रहयज्ञ
शब्दः॥ तातचरणास्त्वयुतहोमादीनामेव प्राधान्यं ग्रहहोमस्यां
गमसिद्धाहुः॥ तदाशयं न ज्ञानो यो हि कामबद्धनपूर्वसंबंधः श्री
॥१४३॥ कामः शांतिकामो वा ग्रहयज्ञसमाचरेद्दिस्याद्दिः॥ सता वद्ग्रह ॥१४३॥
पूज्याहोमयोरेवोचितः॥ ग्रहसंबंधे प्राप्ते ग्रहयज्ञशब्दस्य
तन्नामत्वा॥ न च युतहोमादीनां पूर्वसंबंधेतत्प्रकरणपाठ
पाठाग्रहेपूज्याहोमयोरंगतेति वाच्यं॥ वैपरीत्यस्यापि सुव

चरेत्॥ अयुतहोमादिशब्दानां ग्रहयज्ञशब्दसामानाधि
करण्येन ग्रहयज्ञनामत्वं तु लिंगसमवायेन अर्थवादिकः
फलसंबंधस्तु अनेन विधिना यस्तु ग्रहपूजां समाचरेत्॥
सर्वान्कामानवाप्नोति प्रेत्य स्वर्गे महीयते इत्यत्र यज्ञे देवपूजा
संगतिकारणादानेष्विस्यनुशिष्टयोः पूजाहोमयोः संदेवायु
तहोमो यइत्याद्युपक्रम्य निर्विघ्नार्थं मुनिश्रेष्ठं इत्यादिनाऽ
युतहोमादीनामपि स्मृतिषु तु प्रायु आर्थोवादिकमेव फलं॥
अत्र कामशब्दोपनीतेफले सत्यार्थवादिकं संबंध्येतेन वेति
तु विचारांतरं॥ किंच॥ याज्ञवल्क्यादिस्मृतिषु न तावदयु

तंहोमादीनांविधिनोपपन्नुवादः ॥ अतोग्रहपूजाहोमयोः प्राधा
न्याभावेत्तत्रस्यतिकर्तव्यतासंबंधोपिनस्यात् ॥ अतोग्रहपूजा
होमयोरपिप्राधान्यंनवति ॥ अतएवबह्वृचिसूत्रेवल्लग्रहमखे
षुमतदंकेषुचशांतिकादिकर्मस्वेकस्मरस्मृत्कोंगप्रधानाद
रेणास्मरसंतरोक्तप्राधान्यानभूतायुताद्दिहोमेविनापिशास्त्रां ॥५४॥
॥४४॥ तरोक्तग्रहयागाभ्यांसंविनैवशास्त्रीयग्रहयागाभ्यासमा
त्राणामपिवपूजाग्रहदेवत्यहोमयोरेवानुष्ठानंकथंचि
त् ॥ शिष्टानांसंगच्छते ॥ ग्रहपूजाहोमहायोरंगत्वेत्वेगमात्रा
नुष्ठानमेवस्यात् ॥ अथग्रहादीनांलक्षणानि ॥ मात्स्ये ॥

पद्मासनः पद्मकरः पद्मगर्भसमद्युतिः ॥ सप्ताश्वरथसंस्था
प्यो द्विभुजः स्यात्सदा रविः ॥ श्वेतः श्वेतांबरधरो दशाश्वः
श्वेतभूषणः ॥ गदापाणिर्द्विबाहुश्च कर्तव्यो वरदः शशी ॥ रक्त
माल्यांबरधरः शक्तिशूलगदाधरः ॥ चतुर्भुजो मेषगमो व
रदः स्याद्धरासुतः ॥ पीतमाल्यांबरधरः कर्णिकारसमद्युतिः ॥
खड्गचर्मगदापाणिः सिंहस्थो वरदो बुधः ॥ देवदैत्यगुरू तद्व
सीतः श्वेतौ चतुर्भुजौ ॥ दंडिनौ वरदौ कार्यौ साक्षसूत्रकमं
डलौ ॥ इंद्रनीलद्युतिः शूली वरदो गृध्रवाहनः ॥ बाणबासन
धरो कर्तव्योर्कसुतः सदा ॥ करालवदनः खड्गचर्मशूलि

वरप्रदः॥नीलः सिंहासनस्थश्च राहुरत्र प्रशस्यते॥धूम्रा द्वि
बाहवः सर्वे गदिनो विकृताननः॥गृध्रासनगता नित्यं के
तवस्तु वरप्रदः॥सर्वे किरीटिनः कार्या ग्रहा लोकहितावहः॥
अंगुलेनोच्छ्रिताः सर्वे शतमष्टोत्तरं सदेति॥अथाधिदेव
ताख्यानि॥विष्णुधर्मोत्तरे॥पंचवक्त्रो वृषारूढः प्रतिवक्त्रं
॥४५॥ त्रिलोचनः॥कपालशूलखट्वांगी चंद्रमौलिः सदाशिवः॥अ ॥४५॥
क्षसूत्रं कमलं दर्पणं च कमंडलुं॥उमा बिभर्ति हस्तेषु पूजि
तात्रिदशैरपि॥कुमारः षण्मुखः कार्यः शिखंडकविभूषणः॥
रक्तांबरधरो देवो मयूरवरवाहनः॥कुक्कुटश्च तथा घंटा तस्य

दक्षिणहस्तयोः॥ पताकेजयंतिस्याच्छत्रं: कार्याचवामयोर्विष्णुः
कौमोदकीपद्मः शंखचक्रधरः क्रमात्॥ प्रदक्षिणंदक्षिणा
धःकारादारभ्यनियतः॥ पद्मासनस्थोजटिलोब्रह्माकार्यो
श्चतुर्भुजः॥ अक्षमाल्यांस्रुवंबिभ्रत्स्रस्तकंचकमंडलुं॥ च
तुर्दंतोगजारूढोवज्रीकुलिशधृक्करः॥ शचीपतिःकर्तव्यो
नानाभरणभूषितः॥ ईषन्नीलोयमःकार्योदंडहस्तोविजा
नता॥ रक्तदृक्पाशहस्तश्चमहामहिषवाहनः॥ कालःकरा
लवदनोनीलांगश्चविभीषणः॥ पाशहस्तोदंडहस्तःकार्यो
वृश्चिकरोमवान्॥ अपीज्येवेषस्फारंकोद्विभुजंसौम्यदं

र्शनं॥ दक्षिणे लेखनीं चित्रगुप्तं वामे तु पात्रकं॥ पिंगलः श्म
श्रुकेशाक्षः पीतांगो जठरोलपाः॥ स्छागस्थः साक्षस्त्रोग्निः
सप्तार्चिः शक्तिधारकः॥ चिन्हितं चूमरेणास्य कर मन्यं प्रक
ल्पयेत्॥ आपस्त्रीरूपधारिण्यः श्वेताम कर वाहनाः॥ दधा
नाः पाशकलशौ मुक्ताभरणभूषिताः॥ शुक्लवर्णा मही का
॥४८॥ र्या दिव्याभरणभूषिता॥ चतुर्भुजा सौम्या वपुश्चंजं शु
सदृशांबरा॥ रत्नपात्रं सस्यपात्रं पात्रमौषधी संयुतं॥ पद्मं ॥४८॥
करे च कर्तव्यं भूर्वो याया वरनंदनं॥ दिग्नागानां चतुर्वर्णां सा
कार्याप्रवगतास्तथा॥ विष्णोरिंद्रस्य चोक्तं॥ वामे शच्याः

करे कार्यासौम्या संतानमंजरि ॥ वरदा मंडिता कार्या द्विपक्षजा च
तं चाग्रा चा ॥ यज्ञोपवीत संहस्र पद्मवक्त्रश्चतुर्भुजं ॥ अक्षसू
त्रं च स्रुवं बिभ्रत् कुंडिकां च प्रजापतिः ॥ अक्षं अक्षमालां कुं
डिके मंडलुं ॥ अक्षसूत्रधराः सर्वाः कुंडिकापुस्तपाणाः ॥ एक
भोगा स्त्रिभोगा वा सर्वे कार्याश्च भीषणाः ॥ ब्रह्मलक्षणमुक्तं ॥ ग्र
ग्रहाणां दक्षिणपार्श्वे स्थापयेद् विघ्नदेवताः ॥ ग्रहाणामुत्तरे पार्श्वे
न्यसेत्प्रत्यधिदेवताः ॥ अथ विनायकादि लक्षणानि ॥ चतु
र्भुजस्त्रिनेत्रश्च कर्तव्यो गजाननः ॥ नागयज्ञोपवितश्च
शशांककृतशेखरः ॥ दंतं चैव करे दद्यात् द्वितीये चाक्ष

स्त्रकं॥तृतीयेपरश्वस्याश्चतुर्थेमोदकंतथा॥शक्तिबाणांत
थास्त्लंखड्गंचक्रंचदक्षिणे॥चंद्रबिंबमध्योवामेखेटम्र
डुकपालकं॥सुकूटंवंचेविभ्राणा॥सिंहमुखस्तुदि गभुजा॥
रण्यादेविसमुद्दिष्टाडुर्गादुर्गार्तिहारिणी॥ध्यावध्वरिणाद
॥४७॥ ष्टस्थोध्वजध्यारीभ्रमीरणः॥वरदानकरोध्नम्रवर्णः
कार्योविजावनता॥नीलोत्पलाभंगगनंतद्वर्णांवरधा ॥४७॥
रिच॥चंद्रार्कहस्तंकर्तव्यंद्विभुजंसौम्यखडवत्॥
द्विभुजौदेवक्षिपजौकर्तव्यौरुपसंस्थितौ॥तयोरा

षचयः कार्या द्विभ्याद्दक्षिणहस्तयोः॥ वामयोः पुस्तकौका
र्यौ च्छत्रीनी योत थाद्विजः॥ एकस्य दक्षिणेपार्श्वे वामे चान्य
स्य या द्वयं॥ नारीयुगं प्रकर्तव्यं सुरूपं चारुदर्शनं॥ स्कं
भांडकरे कार्यं चंद्रस्य क्षौं बरे तथा॥ अथ लोकपालरूपि
णः स्तत्रेन्द्रादि नियमरूपाण्यपि देवतोत्त्येयात्त॥ निरव
ङ्गे चर्मचरो बलौ निर्ऋतिर्नरवाहनः॥ ऊर्ध्वकेशो विरू
पाक्षः करालः कालिकाप्रीयः॥ नागपाशधरो रक्तभू
षणः पद्मिनिप्रियाः॥ वरुणो बुपतिः स्वर्णवर्णो मकरवा
हनः॥ वायुर्विनायका दीकं पंचकेऽत्र सोमोग्रहेषु अन्नं

सर्पः प्रत्यधी देवता॥ इत्ययुतहोमः॥ अथ लक्षहोमः॥ नवग्र
हपीडा यो निनिमित्तान्युक्तान्यतलहोमारंभो देवीपुराणेपि॥
लक्षहोमं प्रवक्ष्यामि यथा प्रोक्तं तु शंभुना॥ भूमिकंपे दिशां
दाहे ग्रहयुद्ध उपस्थिते॥ केतुसंदर्शने चैव आदित्यस्य च कंपि
ने॥ कृष्णवर्णे तथा सूर्ये तथा छिद्रसमन्विते॥ रक्तवर्णे स्त
॥५८॥ था नद्यो विपरीता वहंति च॥ निर्गतं गगनात्कूर्मं वारिमध्ये वयं
स्थितं॥ उपसर्गास्तथा लोके रक्षां तु क्षयकारकाः॥ यस्य रा ॥५८॥
शौ ग्रहाः पंच अथ सप्त सुराधिप॥ ग्रहणं चंद्रसूर्येस्य ग्रहे
वाथ समं स्थितौ रिस्यादि॥ तथा कंपने स्वेदनं गात्रे अंबुपा

नार्थं कल्पनं॥ देवतानां सुराध्यक्षं उमाताः क्षयकारकाः॥
लक्षहोमं प्रकुर्वीत कोटिहोमस्तथापि वेति॥ मास्यैः॥ अ
स्मादृशगुणः प्रोक्तो लक्षहोमं स्वयं प्रभुवः॥ आहुतिभिः प्रयत्ने
न दक्षिणाभिः स्तथैव च॥ द्विहस्तविस्तृतं दद्यच्चतुर्हस्ता
युतं पुनः॥ लक्षहोमे भवेत्कुंडं योनिवक्त्रं त्रिमेखलं॥ व्यास
तो द्विहस्तविस्तृतं फलतश्चतुर्हस्तायुतं वतीयर्यः॥ तथा॥ त
स्य चोत्तरपूर्वे पावितस्त्रिचयसंमितं॥ प्रागुदक्प्लवणं तच्चतुर
स्रसमं ततः॥ विष्णु भाज्यांकितं प्रोक्तं स्थंडिलं विश्वकर्मणा॥
संस्थापयेद्देवीनां वप्रत्रयसमावृतं॥ तस्मिन्स्थावाहयेद्देवीं
नां पूर्वं वस्त्रपूतं तंडुलैः॥ गतस्मान्न पिवस्तत्र संपूज्य श्रियमिच्छ

ता॥ सामध्वनिश्चारिरस्त्वं वाहनं परमेष्ठिनः॥ मामंत्रयतद्धओं मं
समाचरेत्॥ सह स्यापोद्धातं हुत्वा समित्संख्यादिवं पुनः॥ पू
र्वं वदेवस्य समिदाज्य चरुहोमं पूर्वोक्तैरेव मंत्रैः कुर्यात्॥ गर
संतः स्तुस्तुपर्णोसि गरुत्मानिति इंद्रमित्रमिति वा मंत्रः॥ प्रत
कुंभवसोर्धारां पातयेदनलोपरि॥ उदुंबरीमयाज्ञां चत्रुज्वा
॥५८॥ कोटिरवर्जितां॥ बाहुमात्रा श्रुचं दत्वा ततस्तभद्रयोपरि॥ ॥५८॥
प्रतधारां तथा सम्यगग्नेरुपरिपातयेत्॥ श्रावयेत्सूक्तमाग्ने
यं वैष्णवं रौद्रमैंद्रवं॥ महावैश्वानरं सम्यग्ज्येष्ठसाम च पाठ
येदिति। स्नानं च यजमानस्य पूर्वं स्वस्तिवाचनं॥ दातव्या

यजमानेनपूर्वंचदक्षिणाप्रथक्॥ कामक्रोधविहीनेनऋ
त्विग्भ्यःशांतचेतसातद्वादशचाष्टौवालक्षहोमेपिऋत्वि
जः॥ कर्तव्याःशुचितस्तद्वचतुरोवाविमत्सरः॥ ब्रह्मचा
र्यसहितानामेवेयंसंख्यातिब्रुचित्॥ नवग्रहमखात्सर्वे
लक्षहोमेचकोत्तरं॥ दद्याच्चमुनिशार्दूलभूषणान्यपिशु
चितः॥ शयनीनिसवस्त्राणिहयमानिकटकानिच॥ कर्णां
गुलिपवित्राणिकंठसूत्राणिशुचितः॥ नकुर्याद्दक्षिणाही
नेवित्तशाठ्येनमानवः॥ अदत्वाहोमलोभत्वाकुलक्षय
मवाप्नुयात्॥ अन्नदानंप्रधानंत्यादातव्यंभूतिमिच्छता॥
अन्नहीनंदहतोयस्मादुर्भिक्षंप्रलदोभवेत्॥ तथा॥ तस्मादि

॥५०॥ ङ्कारोस्य चरुपत्र भक्षते ग्रहः॥ तमेव पूजयेद्यस्तस्या द्वौ वा
त्रीन्वा यथाविधि॥ पूजते शिवलोके तु वस्वादि यम रुद्र
यो:॥ यावत्कल्पस्त्रातान्यष्टौ ऽथ मोक्षमवाप्नुयात्॥ त
था॥ पुत्रार्थी लभते पुत्रान् धनार्थी लभते धनं॥ भार्यार्थी
लभते भार्यां कुमारी च शुभं पतिं॥ भ्रष्टराज्यस्तथा रा
ज्यं श्रीकामः श्रीयमाप्नुयात्॥ यं यं प्रार्थयते कामं तं तं
माप्नोति पुष्कलं॥ निःष्कामः कुरुते यस्तु परं ब्रह्म स ग
च्छति॥ इति लक्षहोमः॥ तत्रापि प्रयुतलक्षहोमप्रकर
णं एव निमित्तान्युक्तानि भविष्योत्तरापि॥ सर्वपा ॥५०॥

वाचा॥ भगवन्महदुत्पाते संभवे भूप्रकंपने॥ निर्घाते पांसुव
र्षे च महसंगतथैन चा॥ जन्मनक्षत्रपीडासु अनावृष्टिभि
येषु चा॥ क्रूरासु ग्रहपीडासु दुर्भिक्षे राष्ट्रविद्रवे॥ व्याधि
नां संभवे जाते शरीरे चातिपीडिते॥ क्लेशो वहति चो सर्वे
किं कर्तव्यं नरोत्तमे॥ स्वर्गस्य साधनं येत्तत्कीर्तिदं धनदं
तथा॥ प्रब्रूहि त्वं द्विजश्रेष्ठ तथारोग्यप्रदं नृणां॥ सनत्कु
मार उवाच॥ शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि शांतिकर्मन्यनुत्तमं॥
कोटिहोमाख्यमतुलं सर्वकामफलप्रदं॥ ब्रह्महत्यादिपापा
निरेनेन शांति तत्क्षणात्॥ उत्पाताः प्रशमं यांति महत्संपत्य

घतसुखं॥विधानेनतस्यवक्ष्यामिशृणुस्वक्रमनामवाद्देवागा
रेचश्रीमतीर्थवासेवसंन्निध्यो॥पर्वतेवाथकुर्वतयइछेस्थे
ममात्मनः॥शुभनक्षत्रयोगेचवारेसर्वगुणान्विते॥यजमा
नेस्यानुकूलेकोटिहोमंसमारभेत्॥ऋत्विजइवापयत्नेनब्रा
॥५१॥ ह्मणंवेदपारगं॥वस्त्रैर्विभूषणैःश्चैवगंधमाल्यानुलेपनैः॥
प्रणम्यविधिवत्तस्मैचात्मानंविनिवेदयेत्॥त्वंमेयूतःपिता ॥५१॥
मातात्वंगतिस्त्वंपरायणं॥त्वत्प्रसादेनविप्रर्षेसर्वमेस्यान्मनो
गतं॥आपद्विमोक्षायचमेकुरुयज्ञमनुत्तमं॥कोटिहोमाख्य
मतुलंशांत्यर्थंसार्वकामिकं॥पुरोहितस्ततप्राज्ञःशुक्लांब

रध्वरः शुचिः॥ ब्राह्मणैः संवृतः पुण्यैः संयतः सुसमाहितैः॥ पूर
मिभागेनसमे शुद्धे प्रागुदक्प्रवणे तथा॥ पुण्याहं वाचयेत्पूर्वं
दत्वा विप्रास्तु पूजयेत्॥ ततः समाहितो विप्रैः स्तुचयन्मंडपं शु
भं॥ उत्तमं शतहस्तं तु तदर्ध्येन तु मध्यमं॥ अधमं तु तदर्ध्येन रा
त्रिकाला प्रपेर्यामध्ये तु मंडपस्यापि कुंडं कुर्याद्विचक्षणः॥ अष्ट
हस्तप्रमाणेन आयामेन तथैव च॥ मेखलात्रितयं तस्य द्वाद
शांगुलविस्तृतं॥ तत्प्रमाणां तथा योनिं कुर्वीत सुसमाहितः॥ कुं
डस्य पूर्वभागे तु वेदिं कुर्याद्विचक्षणः॥ चतुर्हस्ता समा चैव ह
स्तमात्रा च्छ्रिता तान्तपा॥ स्थापनं च सदेवानां कुर्याद्यत्नेन बुद्धिमान्

उपलिप्य ततो भूमिं मंडपस्य प्रकल्पयेत्॥ स्थापयेद्विधिवत्सर्वा सुतो
रणानि विचक्षणः॥ एवं संभृत संभारः पुरोधाः सुसमाहितः॥
पुण्याहजपघोषेण होमकर्म समाचरेत्॥ स्थापयित्वा सुवेद्यां व
क्ष्यमाणान्हरिं द्रमा॥ ब्राह्मणं पूर्वभागे तु मध्ये देवं जनार्दनं॥ प
श्चिमे तु तथा रुद्रं वसुं चोत्तरतस्तथा॥ ऐशान्यां चेय हा वसवो न्यो
यां तु मरुतस्तथा॥ वायुं गुह्यां तथैशान्यां लोकपालान्क्रमेण तु॥
एवं संस्थाप्य विबुधान्यथास्थापनमुत्तमं॥ पूजयेद्विधिवद्व
स्त्रैः गंधमाल्यानुलेपनैः॥ वेदोक्तमंत्रैस्तल्लिंगैः पुराणोक्तैः एव च
एवं कृत्वा अधिदेवान्सर्वान्द्रान्लोकपालांस्तथैव च॥ ब्रह्माजनार्द

॥५२॥

॥५२॥

नश्चैव शूलपाणिर्महेश्वरः॥ अत्र सन्निहिताः सर्वे भवंतु सुखभागीनः॥ प्रजागरं तु सर्वत्र मया ॥ त्त्ययोपपादितं॥ प्रकुर्वंतु शुभं सर्वे यज्ञ कर्तुः समाहितः॥ एवं प्रजरत्वा तान्देवान्यत्नेन गुरुर्बुधैः नैवेद्यैर्विविधैर्भक्ष्यैः फलैश्चैव सुरान्वितैः॥ ततस्तु तौ द्विजैः सर्वैकुंडस्य विधिपूर्वकं॥ कुर्यात्संस्कारकरणं यथोक्तं वेदवित्तमैः॥ ततः समारूपेद्वह्निं नामाख्यातं घृतार्चितं॥ नियोजयेद्विजास्तत्र ज्ञात संख्यान्रुपोत्तम॥ अलाभे च बहूनां च यथालाभं नियोजयेत्॥ विद्या वित्त वयोवृद्धान्व्यग्रास्थान्संयतेंद्रियान्॥ स्वकर्मनिरतान्बुध्दाज्ञानशिल्पान्नृप न ततः॥ चिंतयेत्तत्र देवेशं

॥५३॥ पंचास्यन्तपपावक्कामुखानितस्यचत्वारिसद्मजिरूनिपार्श्वेवा १कजिरूमध्येकेतुतस्मरतंसार्वकामिकं॥५समोयेमानेनव्य
चाहोतव्यंवलितेनते॥ऋग्भिःपूर्वमुखेःकार्य्यायजुर्भिःश्चो
त्तरामुखेः॥सामभिःपश्चिमेकार्य्यापूर्ववद्दक्षिणामुखेः॥ओ
घारावाज्यभागौतुपूर्ववंतुत्वाविचक्षणः॥परितःश्चपरिस्तीर्णं
कल्पितेचतथासते॥ब्राह्मणाःपूर्वमेपांतुसर्वेपश्चात्समाचरे ॥५३॥
त्॥होमोव्याहृतिभिश्चैवसर्वैतत्रविधीयेत॥प्रणवादिभिः
श्चतल्लिंगैःस्वाहाकारांतथोञ्जितैः॥हुत्वातुयात्सर्वदेवानांवेद्यां
येवावकल्पिताः॥एवंकल्पयेद्यज्ञंकोटिहोमाख्यमुत्तमं॥ति

लाहरुषाष्टतोभक्ताः किंचिद्गुहि समन्विता॥ किंचिद्ध्यवसमा
युक्ता इति केचित्पाठः॥ होतव्या कोटिहोमे तु समिधः सुपल्ला
शाज्यः॥ पर्णपर्णसहस्रं तु द्घास्पूर्णाहुतिं शुभां॥ पंचमे तु म
रेवराजेन सर्वकामार्थसिद्धये॥ पूर्णाहुत्याः समाख्याताः को
टिहोमे नराधिप॥ सहस्राणि न्यपश्रेष्ठ दशशास्त्रविशारदैः
प्रारभ्य दिनमारभ्य ब्राह्मणो ब्रह्मवादिभिः॥ होतव्यं यजमानै
श्च अथवा वसुपुरोहितैः॥ कोपचलाभावद्योदोषा वर्जनीयाः प्र
यत्नतः॥ यजमानेन राजेन्द्र सर्वकामानभिप्सता॥ मात्स्ये॥
अस्याच्युतगुणाः प्रोक्ताः कोटिहोमः स्वयं श्रुवा॥ आहुतिभिः

प्रयत्नेन दक्षिणाग्निः पूर्त्तेन चाप्यर्वे वह्निहृदेवानां मावाहयेद्विस
र्जनं॥ होममंत्रास्तथोक्ताश्च स्नानदानेतथैव च॥ कुंडमंडपवेदा
नां विशेषोयं निबोध मे॥ कोटिहोमे चतुर्हस्तं चतुरस्रं च सर्वशः॥
योनिवक्त्रद्वयोपेतं तदर्धाहुत्रिमेखलं॥ सर्वशश्चतुर्हस्तमि
ति विस्तारायामेखातेष्विति इत्यर्थः॥ योनिवक्त्रद्वयोपेतमित्यको
॥५४॥ योनिः॥ पश्चिमतोन्यादक्षिणतः॥ इति हेमाद्रिः॥ वक्त्रं कंठः॥ यो
निकंठयुतमिति पितामहचरणाः॥ वेदिश्च कोटिहोमे स्याद्वि
तस्तिनां चतुष्टयं॥ चतुरस्रा समा तद्वत् त्रिभिर्वप्रैः समावृ ॥५४॥
ता॥ वप्रप्रमाणं प्रोक्तं वै वेदिकायास्तथोच्छ्रयः॥ उक्तमयुत

होमे॥ तथा षोडशहस्तस्यान्मंडपश्च चतुर्मुखः॥ पूर्व द्वारे
च संस्थाप्य बह्वृचं वेदपारगं॥ याजुर्वेदं तथा याम्ये पश्चि
मे सामवेदिनां॥ अथर्ववेदिनां तद्वदुत्तरे स्थापयेद्बुधः॥
अष्टौ तु होमकाः कार्या वेदवेदांगवेदिनां॥ एवं द्वादश तान्
विप्रान्वस्त्रमाल्यानुलेपनैः॥ पूर्ववत्पूजयेद्यत्नात्तथा
सर्वाभरणभूषितैः॥ रात्रिसूक्तं च रौद्रं च पावमानं सु
मंगलं॥ पूर्वतो बह्वृचः शांतिं पठन्नास्त उदङ्मुखः॥ शाक्तं
रौद्रं च सौम्यं च कौष्मांडं शांतिमेव च॥ पठेत्तु दक्षिणे द्वा
रि याजुर्वैदिकमुत्तमं॥ सौपर्णमथ वैराजमाग्नेयं रौद्र

॥५५॥

सहितां॥ ज्येष्ठमासे तथा शांतिं छंदोगः पश्चिमे पठेत्॥ शांति
सूक्तं च तथा तथा शाकुनकं भ्यं॥ पौष्टिकं च महाराज उत्तरे
पाप्यथर्ववित्॥ पंचभिः सप्तभिर्वाथ होमः कार्यो त्र पूर्ववत्॥
स्नाने दाने च मंत्राः स्युस्त एव मुनिसत्तम॥ वसोर्धारा विधा
नेतु लक्षहोमवदिष्यते॥ अनेन विधिना यस्तु कोटिहोमं
समाचरेत्॥ सर्वान्कामामवाप्नोति ततो विष्णुपदं व्रजेत्॥
यः पठेच्छृणुयाद्वापि ग्रहशांतित्रयं नरः॥ सर्वपापविशुद्धा
मा परं ब्रह्म गच्छति॥ अश्वमेधसहस्राणि द्वादशाष्टौ
च धर्मवित्॥ दत्वा यत्फलमाप्नोति कोटिहोमस्तदुच्यते॥

॥५५॥

ब्रह्महिंसासहस्राणि भ्रूणहत्यार्बुदानि च॥ नश्यंति कोटिहोमे
न यथावद्वभाषितं॥ अपश्चातमुख कोटिहोमः॥ संवरण उ
वाच॥ उदुक्तो कर्म्मणो ब्रह्मन् कोटिहोमः सुदुष्करः॥ काले
न महति चैव कर्तुं शक्यः कथंचन॥ नियमाद्ब्रह्मचर्याद्यादु
ष्करा इति मे मतिः॥ निरोधो ब्राह्मणानां भक्ष्यशय्यादि सुदुष्क
रः॥ कार्पणां लक्ष दुर्भक्ष पस्थास्येकैव कालाद्यपेक्ष्यया॥ प
तद्विज्ञायते ब्रह्मन् सर्वशास्त्रेषु पद्यते॥ कोटिहोमस्य सं
क्षेपं वंदे ब्रह्मसंभवं॥ सनत्कुमार उवाच॥ शतानन्दो दश
मुखो द्विमुखैकमुखस्तथा॥ चतुर्विधो महाराज कोटि

॥५६॥

होमो विधीयते॥ कार्यस्य गुरुताज्ञात्वानेकधमथ पर्वणः॥च
चासंक्षेपतः कार्यः कोटिहोमस्तथोर्ध्वगः॥ दशवाकुंडशतं कुं
डं शतं द्विपंचयथोक्तमावसंमितं॥ एकैकुंडस्मिंस्तथा कुंडे दश
विप्रान्नियोजयेत्॥ स्वपक्षेतु चिप्राणां सहस्रपरिकीर्ति
तं॥ एकस्यान्तप्रणीतेग्नौ सर्वतः परिभाविते॥ एकस्मान्नस
र्वतः सर्वस्मिन्कुंडे परिभाविते॥ सस्ते ते ग्नौ प्रणीतइत्य
र्थः॥ होमं कुर्युर्द्विजः सर्वे शुद्धकुंडे यतो दितं॥ यथा कुंडब
हुत्वेपि राजस्त्रयमहाक्रतौ॥ नचाप्यग्निबहुलत्वं स्यान्नचय
ज्ञेपि विधियते॥ तथाकुंडशतेप्यत्रयद्वतानाचिर्षनियोजिते॥

॥५६॥

एकएव भवेद्यज्ञः कोटिहोमो न संशयः ॥ स्वल्पैरहोभिः का
र्यः स्याद्दीर्घकालादिकेपि वा ॥ एवं कुरुते नित्यं व्याकुले का
र्यगौरवात् ॥ शताननं सविज्ञेयः कोटिहोमो न संशयः ॥
तदा मुखदशाः कार्याः कोटिहोमः शुभेमते ॥ विप्राणां द्वि
शतं तत्र प्रविभज्य नियोजयेत् ॥ तेपि विज्ञातशीलाः सु
वृत्तवंतो जितेंद्रियः ॥ यत्र कुंडद्वयं स्याद्वा विभज्य च विप्रा
सु ॥ होमं कुर्युर्द्विजा भक्त्याः संस्तरस्य विधिपूर्वकं ॥ शतं त
त्र नियोज्यं च विप्राणां विभज्य वै ॥ मासेथवार्द्धमासे
वाय कालेह्युपस्थिते ॥ तदा द्विमुखः कार्यः कोटिहोमो वि

च क्षपेः॥ तदानुस्वेच्छया यज्ञं च यजमानः समापयेत्॥ कोपि नव
तु ना राजन्स्तदा चैक मुखो भवेत्॥ एवं कुंड स्थितो वह्नि रे
कचित्तैः समाहितैः॥ यथा लाभ स्थितो वह्निः प्रेक्षानशीलैर्वि
च क्षपेः॥ न संख्या नियमश्चात्र ब्राह्मणानां नरोत्तमैः॥ नका
ल नियमश्चैव स्वेच्छायज्ञः स उच्यते॥ आवश्यकेतु कामस्य या
॥५७॥ तु मासादि कर्मेच वत्॥ तदा प्रसक्तः कर्त्तव्यो यज्ञो यं सर्व कामि
कः॥ अयमेव मुखो राजन् कालेन बहुना भवेत्॥ बहुवि ॥५८॥
घ्नश्च कालो वै तस्मात्संक्षेपमाचरेत्॥ यतो वै वित्तमायुष्यं
वित्तं चैवास्थिरं सदा॥ अतः संक्षेपतः कार्यं धर्म्म कार्यं

प्रशस्यते ॥ ततः समादेयज्ञेषु कारयेत्सुमहोत्सवं ॥ शंख
तूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषरवेण च ॥ ततस्तु दक्षयेद्विप्रान्
ऋत्विजः श्रद्धयान्वितः ॥ एकैकं कनकैश्चैव कुंडलै विवि
धेन्वपा ॥ गोशतं चैव दातव्यं मेध्यानां च शतं तथा ॥ सहस्रं
तु सुवर्णस्य सर्वैषामपि दापयेत् ॥ ग्रामैर्गजैरथैरश्वैः
पूजयेच्च पुरोहितं ॥ दीनांध्यकृपणान् सर्वान् वस्त्रान्नै
श्चापि पूजयेत् ॥ ततश्चावभृते स्नायात्तैर्घटैः पूर्वकल्पितैः ॥
लक्षहोत्र मंत्रेण सदा विजयकारिणा ॥ एवं समापये
यस्तु कोटिहोममखंडं ॥ तस्यारोग्यप्रियाः पुत्रा आयु

विप्चितथैवच॥ सर्वपापक्षयैश्चैव जायते नृपसत्तम॥ अ
नावृष्टिभये चैव उत्पातभये एव च॥ दुर्भिक्षग्रहपीडासु
प्रशमं यांतु शुभे॥ तत्पुण्यं पापहरं सर्वकामफलप्रदं॥
सनत्कुमारमुनिना पार्थिवा निवेदितं॥ सर्वोपसर्गशम
नं भवनाशनं वा पे कारयेति मनुजा नृपकोटिहोमे॥ भो
॥५८॥ गान् वाप्यमनस्योभिमतान् प्रकामं ते यांति शक्रसदनं
शुभ्रुविशुद्धसत्वः॥ अत्रयचैते साहस्राः साध्यत्राइ स्वकं ॥५८॥
संज्ञयोयज्ञोतिषु क्रमान्नितेषु च निक्वापि संज्ञेवृषु यागेषु
प्रथमस्याम्नातधर्मकस्यधर्मा उत्तरेषनाम्नातधर्मकेषु

निकापि चावांतरसामान्यात्साहस्रसाध्यस्काघेकनामक
चाध्ययप्रवर्त्तत इत्यष्टमे निकामिनानुपर्वस्यात्तरेषुप्रवृत्तस्या
दित्यत्र निषापि।।तथेह चतुर्विंधो महाराजकोटिहोमइ
ति चतुर्णां कोटिहोमनामचावांतरसामान्येन सधर्मक
स्येकमुखेस्यधर्मा अनाम्नातधर्मकेषु द्विमुखादिषुप्र
वर्तंते तेन तेषां विद्दरतिवं।। तच्च द्विमुखेतावत्कुंडद्वयंप्र
द्दरति प्राप्तेषु शतपंचाशत्संचविंशतिहस्तमंडपेषु मध्य
मेन वमांशेकार्यं।। तस्यैचमेध्यमेनवमांशोतु कुंडकुर्यादि

द्विचक्षणः॥ इत्यप्रस्तरतोवचनेन तत्रापि तथा प्राप्ते॥ तच्च कुंडद्व
यं षट्खं॥ दशलक्षमिते होमे षट्करं संप्रचक्षत इति भ
विष्यपुराणात्॥ पंचहस्तं वा॥ कुंडं पंचकरं प्रोक्तो दशल
क्षाहुतौ क्रमादिति॥ नवोच्य॥ दशलक्षोत्तरमेकोनकोटि
पर्यंतं पंचषट्कर इत्यर्थः॥ एकहस्तत्वं प्राप्तं तं परिमाणं
त्वदृष्टार्थत्वात् इत्यप्राप्तकार्यत्वाद्बाध्येते॥ अर्थोऽपरि
माणमितिकोऽस्याय नोतश्च॥ तत्र पंचविंशतिहस्ते मंडपे
मध्येन वांशे दक्षिणोत्तरयोः॥ कुंडद्वयं त्रिविंशतेकथं चि

॥५९॥

त्पूर्वदरतितो द्वादशांगुलमेखलाप्रोक्ताः॥ उत्तस्योस्तुमंडप
योः॥ सुगमएव निवेशः॥ एवंदशमुखेतिपार्श्वतैकरस्त
त्वबाध्येनपंचकराणिषट्राणिवादशाकुंडानि॥ तेषुप्रसे
कं दशलक्षाण्याहुतयः॥ तत्रपंचविंशतिहस्तमंडपेमध्ये
मांस्येपूर्वादिषुचतुर्षुदिक्षुमध्येसंलग्नानिचत्वारिकुं
डानि॥ प्रादरतमध्येमांशादिकरणत्वस्यचावसभ्भवम
नुग्रहस्यन्यायप्राप्तत्वात्॥ प्राचिनवमांशेतुप्रादरतिचतुःकु
रावेदासप्तस्वंशेषुषट्कुंडानियःकश्चिदेकोंशस्तुरिक्त
एव॥ कुंडद्वयंमध्येमांशे॥ अष्टवंशोभ्यावित्यापिकूचितु

शतमुखेपिपंचविंशतिहस्तेतावन्मंडपेशतकुंड्यांनिवेशो
बाधितएव।।पंचशाधहस्तेचयद्यपिसंभवतितथापिसहस्र
विप्राणांसुखेननिवेशोबाधितः।।अतःशतहस्तएव
निवेशउच्यते।।तत्रमध्यमांशेपश्चाद्भागेउदक्संस्थापंचा
नामेकापंक्तिः।।तेषांचकुंडानांप्रत्येकमंतरंसार्द्धसप्त
।।६०।। हस्ताःसप्तांगुलानिच।।ततःप्रतीच्यामेतादृशमेवा ।।६०।।
न्यत्पंक्तित्रयंकार्यं।।पंक्तीनामंतरंचाष्टौहस्ताःसप्तांगु
लानिच।।एवंविंशतिकुंडमध्यभागेअन्येष्वष्टसुभा
गेषुमध्येद्वेद्वेअष्टसुदिक्ष्वष्टावष्टाविति।।प्रत्येकंदश

दशांति॥ ननु शतकुंडेषु प्रत्येकं लक्षाहुतिप्राप्तिः॥ तच्चे
तत्सद्यः॥ कोटिहोमपक्षे संभवति॥ दश्वाकुंडशतं वि
व्ये यथोक्तं हस्तसंमितिं॥ शतमुखप्रकरणे कुंडानां हस्ता
परिमाणोक्तेरिति चेत् तत्र केचित्॥ हस्तसंमितमितमि
सत्र हस्ताभ्यां हस्तैर्वा संमितिति विग्रहेण द्वित्रिचतु
र्हस्ततापि युज्यते॥ द्विहस्तेपि तु लक्षमोहुतयः समांता
चा॥ अत एव हेमाद्रौ॥ अयुतेत्वयहोतव्ये कुंडस्याद्धस्तमा
त्रकं॥ द्विगुणं लक्षहोमे तु कोटिहोमे चतुर्गुणमिति॥
यद्यप्युत्सर्गत एव वचनांते नैव विग्रहस्तथाप्यनुपपत्त्या

द्वि बहु वचनांते नापि क्रियंते यथा सप्तदश प्राजापत्यान् प
शूनालभत इत्यत्र चोदकप्राप्तैकपशुनिष्पन्नरुद्या
दिकादशावदानगणानुरोधेन प्रजापतिर्देवतायस्या
सौ प्राजापत्यः ॥ प्राजापत्यश्च प्राजापत्यश्च प्राजापत्या
इति द्वंद्वतद्धितानामेकशेषे योनतु शयं ॥ चायं चैते
इत्येकशेषोत्तरं ॥ तद्धितः श्चोदकवाच्यापतेरिति स्यात् ॥ ए
॥ ६१ ॥ वं च द्वि चतुर्होत्रकुंडसंपत्या युज्यंत एकैकस्मिन्कुंडे ॥ ६१ ॥
लेक्षमाहुतयइत्याहुः ॥ तातेचरणा[illegible]व्यासतुल्य ॥ खा
तेन षट् पंचचतुस्त्र्यंगुलानां पंचमेखलानां विंश

यं गुलोच्चतया च मध्यावकाशादिविद्धज्यावैं ए कहस्तेष
पि शाक्याए वल्लक्षमाहुतयकृतुं ।। अनाम्याम्नात पंचमेखला
पक्षेण प्रादेशतमेखलात्रयं बाध्यस्तु पदिष्टैकहस्तत्वानुरो
धेनेति युक्तमाहुः ।। अत्रैकस्मिन्न कुंडे आज्यभागांतं हुत्वा
न्यकुंडेष्वग्निप्रणयनमिति केचित् ।। तत्र वारुणप्राच्यासिवे
दक्षिणोत्तरवेघोरनुष्टीयमानायां मारुत्यामाग्नेयां वषट्
हविष्यन्वाघारावाज्यभागप्रयाजः । यंगोनांपयगनुष्ठा
नवदाज्यभागानां नस्विष्टकृद्दायंगानुष्ठानवदिहा
पितिस्र आहुतीर्जुहोति ।। तिवत्संख्यया भिन्नेषु कोटि

॥६२॥

संख्याकेषु होमेषु लक्षणः ज्ञातकुंडेषनुषनुष्ठीयमाने चाज्य
भागांतं स्विष्टकृदाद्यंगानुष्ठानभेदस्यैव न्याय्यत्वात्॥ किंच अप्र
मादार्थेन दीक्षाकालीनजागरणेन दीक्षोपयुक्तसंभारसंरक्ष
णोपि प्रायणीयाद्यर्थसंभारसंरक्षणार्थोपि दृशिकजागरण
वृत्तिवदिहा अग्निसमिंधनार्थं व्याख्यानावृत्तिः॥ कथमप्यवार्यै
वन स्यात्चाकुंडस्य ग्नौ समिहे कुंडांतरस्थानोसमिंधनं भवति॥ अत
एवायुहोमेपूर्वं लिखितं तत्प्रकारं नवकुंडिपक्षेप्यानायतनाद
ग्निं विभज्यं कुंडेषु प्रणीयनवाचार्या आज्यभागांतं स्वस्वे यादि नाहो
मशेषं समाप्यपूर्णाहुतिं हुत्वे सं तेनाज्यभागांतानां स्विष्टकृदादी
नां चांगानावृत्ति लिखनं प्रयोगपारिजातीयं संगच्छति यतदेव चेनो

रिहोमेचोदकात्वात्।। प्राक्तनाष्टसंख्याबाधेन नवतीसंख्याबाधेन वति
संख्यामात्रं विधियते।। यद्यपि प्रणयनांतरं तथापि तद्धर्म्मकमेवं सर्वथां
गामावृत्तिरेव एतावान्परं विशेषः शतसंख्यया कुंडेषु नवसंख्याग्रह
याकारास्छलनविशेषाश्च निवर्त्तते।। अतो अग्निस्थापनोत्तरमेव
प्रणयनं।। यत्तु पारिजाते मध्यकुंडस्थप्रणायनमुक्तं।। तन्नप्राप्मुदगप
वर्गप्रजाचारबाध्यात् तेनतसंरक्षणार्थं नैऋत्याकुंडादेवप्रणायनं
कार्यं।। अस्तु वा कथंचिदयुतहोमे मध्यकुंडस्वरावात्तस्यचस
र्व

अपूर्णः शांति मयूख ३ ।

[OrderDescription]
,CREATED=02.06.20 17:06
,TRANSFERRED=2020/06/02 at 17:19:44
,PAGES=129
,TYPE=STD
,NAME=S0003066
,Book Name=M-2976-SHANTI MYUKH
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF

FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF

FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF

FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF

FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF

FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF

FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,